

THE CHRONICLES

Crossing Border 2021

FESTIVAL STORIES
FESTIVAL VERHALEN

the Chronicles 2021

Writers

Natasha Brown (GB)

Jens Meijen (NL)

Tobi Lakmaker (NL)

Pajtim Statovci (FI)

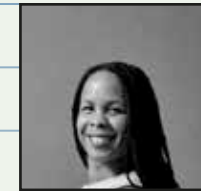

Olivia Wenzel (DE)

Marta Barone (IT)

Translators

Nevorice Matheu (NL)

Lotte Hammond (DE)

Katja Vekshina (RU)

Evelien Waegemans (NL)

Peter Huijzer (NL)

Sander Grasman (NL)

page 5 - 17

page 19 - 31

page 33 - 45

page 47 - 63

page 65 - 93

page 95 - 111

the Chronicles 2021

Writer
Natasha Brown (GB)

Translated by
Nevorice Matheu (NL)

Original story in
English

Translation in
Dutch

Natasha Brown (GB)**Nevorice Matheu** (NL)**Festival story 1** (EN)*4 november 2021*

Since about March 2020, unprecedented restrictions have been imposed on everyday life. The world, for many of us, shrunk down to our immediate physical area, a sort of hyper-locality that was completely unimaginable ... until it became reality. Border-crossing – even between close, neighbouring territories – now seems a strange and unfamiliar activity. Today, I'm writing from London, sitting at my little desk and occasionally looking through the window at the familiar gardens and roof tops surrounding me. In less than a week, I will make my way to The Hague, a city I've never visited before, for the Crossing Border festival.

Needless to say, I feel a complex mix of emotions at the prospect. Mostly excitement. Browsing the festival programme, knowing I can attend these events in person, feels surreal. Most of the culture I've consumed over this past year has been viewed out of context, filtered through a screen. Soon, though, I'll be immersed in live music performances, poetry readings, and author conversations – I can't wait to dive in. But beyond that, I'm excited for the metaphorical crossing of borders through literature and writing in translation, and celebrating the fascinating, hybrid art that translation creates.

I will chronicle my experience of the Crossing Border festival here, in tandem with Nevorice Matheu, hopefully extending a bridge to wherever you're reading from. Thanks for joining us!

Natasha Brown (GB)**Nevorice Matheu** (NL)**Festival verhaal 1** (NL)*4 november 2021*

Vanaf ongeveer maart 2020 zijn aan het dagelijks leven ongekende beperkingen opgelegd. Voor velen van ons werd onze leefwereld teruggebracht tot de lichamelijke omgevingen, een soort van hyperlokaliteit die volstrekt onvoorstelbaar was ... totdat het realiteit werd. Het overschrijden van grenzen – zelfs tussen aangrenzende en naburige gebieden – lijkt vandaag de dag ineens een vreemd en onbekend gegeven. Vandaag, schrijf ik vanuit Londen, aan mijn bureautje vanwaar ik af en toe mijn blik door het raam over de vertrouwde tuinen en daken die mij omringen laat gaan. In minder dan een week tijd ga ik naar Den Haag – een stad waar ik nog niet eerder geweest ben – voor het Crossing Border festival.

Het spreekt voor zich dat ik bij dat vooruitzicht, zeer gemengde gevoelens heb. De opwinding overheerst. Het doorkijken van het festivalprogramma, het beseft dat ik deze optredens van dichtbij zal bijwonen, voelt onwerkelijk. Het merendeel van de cultuur die ik het afgelopen jaar tot mij genomen heb, heb ik buiten zijn context, gefilterd door een scherm bekeken. Maar snel zal ik worden ondergedompeld in liveoptredens, poëzievoordrachten en interviews met schrijvers – ik kan niet wachten erin te springen. Bovenal kijk ik uit naar het metaforisch 'overschrijden van grenzen' door middel van literatuur en vertalingen en om de fascinerende hybride kunst dat een vertaling creëert, te eren.

Ik zal verhaal doen van mijn ervaringen tijdens het Crossing Border festival en hier delen in samenwerking met Nevorice Matheu en hopelijk zal het een brug slaan naar jou – waar ter wereld je ook bent. Leuk dat je met ons meekomt. Dank je wel!

Natasha Brown (GB)**Nevorice Matheu** (NL)**Festival story 2** (EN)*5 november 2021*

Warren Ellis doesn't need an interviewer, per se. He knows how to command a stage. By my count, host Roderik Six only squeezes in three questions during the hour-long talk. From those jumping off points Ellis riffs, amiably and interestingly, across years and cities, occasionally referring back to the titular piece of Nina Simone's chewing gum he'd pinched from her piano at a performance in '99. Ellis has a violin case with him. He asks a woman in the audience, who's never held one before, to take the instrument. What does she notice about it? Not much, really. Hesitating, she says it's lightweight, and feels quite fragile. We in the audience chuckle, Ellis nods. Then, he explains that this is the only violin he's used for the last twenty years. At every performance and every album recording, wherever he's gone, this violin has come along with him. In the woman's hands, the violin appears to tremble. It's very precious, she says, finally. Now, Ellis is laughing. This, he announces to the room, is what he's trying to get across about the chewing gum! The almost mystical significance that otherwise normal objects can take on, somehow.

Well! Today was my first full day in The Hague. After a morning of wandering, I'm beginning to get a sense of the city centre – which streets lead where and so on. Though I'm still unclear about where the pavements end and the roads begin. Or, crucially, when pedestrians are allowed to cross those roads. I'll figure it out.

Before this evening's Crossing Border event, I met the other eleven writers and translators in residence for the first time. I'd messaged with Nevorice and Tobi briefly before, so it was lovely to finally speak with them both in person. After spending so long in lockdown, such meetings seem to carry much more emotional weight. We all ate pizza, drank beers and fell into an easy, multilingual banter. Well, my banter was embarrassingly monolingual, although I'm working on my Dutch – "niet hamsteren" was today's fun new phrase.

At the end of his talk, Warren Ellis once again took the violin out from its case. Much of the room leaned forward in anticipation, the case had sat beside his ankles all night, like Chekhov's fiddle, buzzing with promise. I had never seen Ellis perform before. He began softly, still seated. Quick, dancing notes filled the room.

Foot tapping as the tempo increased, he somehow created the sound of two violins, then five. Percussion, too, as the sharp clapping of his custom-made brogues punctuated the melody. Leaping up, he turned his back to us, literally stomping out a rhythm as the song took on a new energy. The room was captivated. He seemed to dance – what other word is there for it? – as he played, as his music swelled, a one-man phenomenon. At the end, the room erupted into a standing ovation. The show was over, but the festival is only just beginning.

What a start!

Festival verhaal 2 (NL)*5 november 2021*

Warren Ellis heeft op zich niet eens een interviewer nodig. Hij kan zich een podium toeëigenen. Als ik het goed geteld heb, heeft gastheer Roderik Six tijdens het één uur durend gesprek maar drie vragen kunnen stellen. Met het antwoord als startpunt weidt Ellis vervolgens uit, op vriendelijke en interessante wijze voert hij ons door de jaren en steden heen, zo nu en dan terugverwijzend naar het hoofdbestanddeel, de kauwgom van Nina Simone die hij tijdens een optreden in '99 van haar piano had losgetrokken. Ellis heeft een vioolkoffer bij zich. Hij vraagt een vrouw in het publiek, die er nog nooit een heeft vastgehouden, het instrument aan te nemen. Wat valt haar op? Eigenlijk niet zo veel. Aarzelend zegt ze dat het licht en kwetsbaar aanvoelt. Wij, het publiek, lachen, Ellis knikt. Dan vertelt hij dat dit de enige viool is die hij de afgelopen twintig jaar gebruikt heeft. Bij elk optreden, elk album dat werd opgenomen, waar hij ook naartoe ging, ging deze viool met hem mee. Het lijkt of de viool, in haar handen, trilt. Het is heel waardevol, eindigt ze. Nu is het Ellis die lacht. Dit, zegt Ellis ons, is het punt dat ik met de kauwgom wil maken! De bijna mythische betekenis die gewone dingen op de een of andere manier kunnen krijgen.

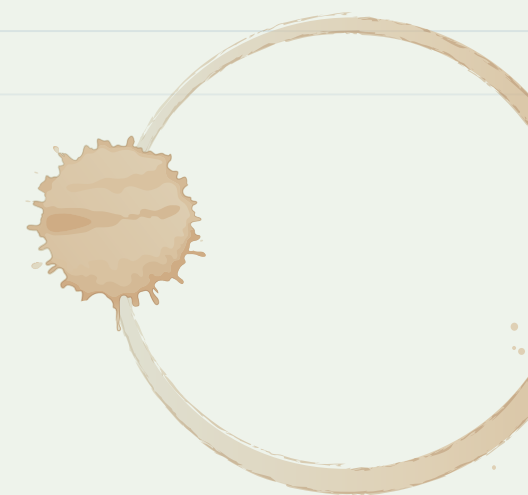
Nou! Vandaag was mijn eerste hele dag in Den Haag. Na een ochtend, waarin ik de buurt verkend heb, begin ik aan te voelen hoe het centrum in elkaar zit - welke straten waar leiden enzovoort. Hoewel ik nog niet goed snap waar de stoep eindigt en de weg begint. Of, belangrijker nog, waar voetgangers over moeten steken. Ik zal mijn weg er wel in vinden.

Voor het Crossing Border-evenement van de avond, heb ik de andere elf schrijvers en vertalers in residence ontmoet. Met Nevorice en Tobi heb ik op voorhand kort contact gehad, dus het was leuk beide nu persoonlijk te spreken. Na zo'n lange tijd in lockdown lijken dit soort ontmoetingen nog meer emotionele waarde te hebben. Iedereen at pizza en dronk bier en verviel in een natuurlijke, meertalige speelsheid. Nou, mijn speelsheid was beschamend genoeg eentalig, maar ik werk aan mijn Nederlands - "niet hamsteren", is de nieuwe uitdrukking die ik vandaag heb geleerd.

Na het gesprek, haalde Warren Ellis de viool nogmaals uit de koffer. Velen in de zaal gingen op het puntje van hun stoel zitten, de koffer had de hele avond naast zijn voeten gelegen, net als Tjechov's viool van Rothschild, vol hoop en belofte. Ik had Ellis nog nooit zien optreden. Begon, zachtjes, vanuit zijn stoel. Al snel vulde de zaal

zich met muziek. Zijn voeten deden nu mee en het tempo ging omhoog, op de een of andere manier wekte hij het geluid van twee violen op, toen van vijf. En door het scherpe geluid van zijn maatschoenen, nu ook percussies die de melodie ondersteunden. Met een sprong staat hij op en keert ons zijn rug toe, letterlijk het ritme uitstampend terwijl het nummer een nieuwe energie krijgt. De zaal hing aan zijn lippen. Tijdens het spelen, terwijl zijn muziek groter en groter werd, leek hij te dansen - hoe zou je het anders moeten noemen? - een one-man phenomenon. Aan het eind barstte de zaal uit in een staande ovatie. Het optreden was voorbij, het festival is geopend.

Wat een begin!

Festival story 3 - Meetings (EN)*6 november 2021*

Illuminated in a cone of hazy blue light, Colson Whitehead appears ethereal, almost spectral. We're in the Korzo Theatre Raven room again, the same place as last night, though now it's reconfigured for a live band performance. The graduated rows of seating have disappeared in favour of a large dance flooresque area – standing room only, both of Whitehead's events today have completely sold out – packed with people staring up at the double Pulitzer Prize winning author.

The crowd is hyped, courtesy of the evening's emcee, who bounded on to the stage in a leather jacket and delivered rousing Dutch into a handheld microphone. Whitehead looks easygoing, smiling as he walks out from behind a curtain to cheers and applause. Introducing the reading from Harlem Shuffle, his quip about a character who comes from "Dutch money" meets knowing chuckles. There's something of David Foster Wallace, perhaps, in Whitehead's affably American irreverence. After the readings, he jokes about the Golden Girls, and then Star Wars oddities – fair point, why can't R2D2 speak? – under the guise of revealing his work in progress. The vibe shifts from literary lounge to comedy club. Dry ice, swirling in the stage light, becomes smoke-thickened air. "Back to normal" – that phrase is bandied around so often, but I feel it now, almost, maybe, as Whitehead wraps up his talk.

***

Today's schedule was jam packed. I met my Dutch publisher, De Geus, for lunch. Speaking with Bijeen's translator, Nadia Ramer, was surprisingly emotional. It's such a privilege, I realise, to have your work read, interpreted, understood, and translated. I felt she knew the book as well as I did. Also, finally getting to know my incredible editor, Jacoba, was a delight. Bijeen is Assembly, yes, but it's also something new. I'm so grateful to Jacoba and the whole De Geus team for publishing it.

Next, a writer's dream: I met with thirty students of English and American literature, from Vrije Universiteit Amsterdam, to discuss Assembly. Brilliantly moderated by a student mentor, Manon, we had a wide-ranging and wonderfully in depth conversation about the book. Their enthusiasm, interest, and generosity was

infectious (though not airborne!). My thanks to Manon and Amber for the invitation, and to all the students for giving my writing such thoughtful consideration.

Finally, there were lots of wonderful events featuring my fellow Chroniclers tonight. At Schuilkerk, a "clandestine church" that appears nondescript from the outside, but is gorgeously ornate within, I watched Jens read from De Lichtjaren in Dutch, and Pajtim read from his third novel, Bolla, in Finnish. In place of understanding their words, the other elements of each performance engaged me. Jens' style was deadpan, yet warm, he drew the audience into his confidence. Pajtim read with an electric intensity, his words charged the air.

After that, we crowded into an underground coffeeshop, simply named as "The Basement" on the festival timetable. From a little raised platform in the corner, I read two extracts from my own novel. It had the feel of an unofficial jazz club in there; the small, dark room had painted-black walls, with a bar at the back, and a real cool cat atmosphere. I loved it!

So, after another fantastic day at the festival, I'm looking forward to tomorrow's events.

Festival story 3 - Ontmoetingen (NL) *6 november 2021*

Door een kegel van wazig blauw licht, lijkt Colson Whitehead doorzichtig, bijna onnaards. We zijn weer in het Korzo theater, in The Raven, net als gisteravond, hoewel het nu heringericht is voor een live optreden van een band. De omhooglopende rijen stoelen zijn verdwenen om ruimte te maken voor een grote dansvloerachtige plek, met enkel staanplaatsen. De twee optredens van Colson Whitehead van vandaag zijn beide helemaal uitverkocht – een zaal vol met mensen die naar de tweevoudige winnaar van de Pulitzer Prize opkijken.

De menigte heeft er zin in, mede dankzij de mc van de avond – die in een leren jack het podium opkwam en opzweppend in het Nederlands door de microfoon in zijn hand sprak. Whitehead zag er ontspannen uit, hij glimlachte toen hij vanachter het gordijn het podium opliep en met applaus werd ontvangen.

Hij leidt zijn voordracht uit Harlem Shuffle in, zijn grapje over een personage dat van “Nederlandse komaf” is, wordt met gelach ontvangen. Iets in Whiteheads Amerikaanse vriendelijke vrijmoedigheid heeft, misschien, iets weg van David Foster Wallace. Na de voordracht grapt hij over the Golden Girls en wat opvallende dingen aan Star Wars – hij heeft een punt, want waarom kan R2D2 niet praten? Hij grapt terwijl hij net doet of hij onthult waar hij aan werkt. De sfeer verandert van een literaire lounge naar een comedy club. De nevels die de rookmachine over het podium laat wervelen worden doorrookte lucht. “Het oude normaal” – dit wordt zo vaak geroepen en terwijl Whitehead zijn optreden eindigt, voelt het ook zo, bijna, misschien.

***

Vandaag had ik een volle agenda. Ik heb mijn Nederlandse uitgever, De Geus, ontmoet en we hebben samen geluncht. Het gesprek met Nadia Ramer, de vertaalster van Bijeen heeft mij aangenaam verrast en geëmotioneerd. Ik besef wat een eer het is dat mijn werk gelezen, geïnterpreteerd, begrepen en vertaald is. Ik kreeg het gevoel dat zij het boek net zo goed kende als ik. Ook de ontmoeting met mijn geweldige redactrice Jacoba was bijzonder. Bijeen is Assembly, dat klopt, maar het staat ook op zichzelf. Ik ben Jacoba en het hele De Geusteam dankbaar voor het uitbrengen van mijn boek.

Daarna door naar een droom voor iedere schrijver: ik heb dertig studenten die Engelse en Amerikaanse literatuur aan de Vrije Universiteit van Amstelsdam studeren ontmoet om Assembly te bespreken. Perfect gemodereerd door Manon, een studiebegeleider, hadden we een breed en diepgaand gesprek over het boek. Hun enthousiasme, interesse en openheid was aanstekelijk (gelukkig niet besmettelijk!). Geweldig veel dank Manon en Amber voor de uitnodiging en ook dank aan alle studenten voor de tijd en aandacht die jullie aan mijn boek besteed en gegeven hebben.

Tenslotte waren er vanavond vele mooie evenementen met mijn mede-Chroniclers in de spotlight. In de Schuilkelder, een “clandestine kerk” die er aan de buitenkant nietszeggend uitziet, maar van binnen werkelijk waar schitterend is, zag ik Jens in het Nederlands voordragen uit De Lichtjaren en Pajtim droeg voor in het Fins uit zijn derde roman, Bolla. In plaats van te begrijpen wat zij zeiden, werd ik door andere elementen uit hun optredens gegrepen. Jens’ stijl was droog en tegelijkertijd warm en hij nam je mee in zijn zelfvertrouwen. Pajtim was zinderend intens, zijn woorden voelbaar.

Daarna verplaatsen we ons naar een volle ondergrondse coffee shop, volgens de timetable van het festival “The Basement” genaamd. Van af een licht verhoogd podium in de hoek las ik twee stukken uit mijn eigen roman. Het had iets weg van een jazz club: de kleine donkere zaal met zwart geschilderde muren, een bar achter in de hoek en een coole sfeer. Het was geweldig!

Dus, na nog een fantastische festivaldag, kijk ik uit naar de evenementen van morgen.

Natasha Brown (GB)**Nevorice Matheu** (NL)**Festival story 4 – Goodbyes** (EN)*7 november 2021*

By 7:15pm, Juffrouw Idastraat is abuzz. A considerable queue of literary enthusiasts extends back from the Schuilkerk door, where security guys check wristbands and wave people through. We're here to see the 2021 European Literature Prize awarded to Saša Stanišić and Annemarie Vlaming for the Dutch translation of Stanišić's novel *Herkomst*, crowned "the best contemporary European novel translated into Dutch" of the last year. In her acceptance speech, Vlaming speaks of stewarding a ship carrying Stanišić's words. In his, Stanišić condemns a bicycle thief (his red racing bike was stolen just last week) to increasingly dire lifelong inconveniences – before sharing that, of his many accolades, the European Literature Prize, with its emphasis on the artistry of translation, is his favourite. The atmosphere is light, but also sincere; Stanišić even speaks of the importance of lightness in his work, and its relationship to emotional depth. At the event's end, a final round of applause for the winners thunders up from the pews.

***

There's something special here, at the Crossing Border festival. Literature, language, and the bridging art form – translation – are celebrated in a way I've never seen before. Tonight, our residency at the festival ends. We stand around outside the Mercure hotel still talking, and laughing, into the early hours of the morning. Not quite ready for goodbyes.

A bigger, more rambunctious group, wearing ADDICT wristbands and drinking beer, has also gathered just inside the hotel lobby. It's the industry professionals – the agents, editors and scouts. Our groups eventually intermingle. "Crossing Border is Frankfurt this year," I overhear in the din, a stray note from the cacophony of pithy one-liners. It's amazing that the staff indulge us all. But I'm glad they do. Amongst us writers, community is crucial, and we found it here during the festival.

***

A short piece today; I'm tired, it shows through my words. Clunky clauses, saccharine conclusions – I'm embarrassed to send it to Nevorice. I'll postpone a discussion of The Chronicles' grand finale, and my reflections on the last few days, to my next and final post.

Tot ziens.

the Chronicles 2021

Writer
Jens Meijen (NL)

Translated by
Lotte Hammond (DE)

Original story in
Dutch

Translation in
German

Festival story 1 - Ruwte en Luwte (NL) *4 november 2021*

Het blijft me steeds verbazen hoe bizar het is om boeken te schrijven. Vorige week kreeg ik een berichtje op Instagram. Een jongeman, ongeveer van mijn leeftijd, stuurde me dat hij zich dezelfde vragen stelde als ik in mijn roman *De lichtjaren*, en dat hij zichzelf herkende in de bezorgdheden die in het boek onderhuids sluimeren. Ik kende hem niet en zal hem waarschijnlijk nooit zien, maar toch. Voor dat soort dingen doe je het, natuurlijk; voor die zeldzame handen die doorheen de cyberspace reiken, de werkelijkheid in, zo over de vurig oranje daken van steden op die ochtend, over mistige weilanden en bossen, en je aanraken.

Voor mij is schrijven nog steeds het uitstorten van gedachten op papier als regen op asfalt; een soort eeuwig rommelige en morsige neerslag van de elektrische impulsen die alle kanten opschieten in de hersenen. Voor mij is het wonderlijk dat een menswezen zoiets kan doen, en al helemaal dat we die gevangen vonken ook met elkaar kunnen delen, in elkaars schedel kunnen doen knetteren. Als je het zo beschrijft, klinkt het allemaal wel erg spectaculair, bijna als vuurwerk.

Schrijven heeft in elk geval niet zo veel gemeen met vuurwerk. Ik heb een voltijdse job – een doctoraat – naast mijn schrijven, dus meestal beperkt mijn schrijverschap zich tot nachtelijke uren in een halfduistere kamer, met de volduistere buitenwereld uit het raam, misschien geritsel in het struikgewas en, in het juiste seizoen, ook het warme gezoem van insecten, of het kietelen van regen op het raam, of het knisperen van sneeuw onder de kussens van een kattenpoot. Dat is bezwaarlijk vuurwerk te noemen.

Of misschien is dat gebrek aan vuurwerk net het punt. Onlangs ging ik naar mijn eerste concert sinds het begin van de pandemie. Ik was vergeten hoe luid de wereld kon zijn, hoe hard je ribbenkast kan trillen van geluidsgolven zonder dat je lichaam als een waterballon uit elkaar spat, en hoezeer je zintuigen bijna uit hun voegen barsten, met al dat geluid en al die beelden geprojecteerd achter de artiesten, met die enorme mensenmassa, in een ontzettende, verpletterende nabijheid. Het was net als vuurwerk, wat me toch altijd aandoet als een reeks ontploffingen en knipperende lampjes, een beetje als kerstlichtjes die kortsluiten en op een of andere manier daardoor exploderen.

In vergelijking is literatuur expliciet onspectaculair, ingetogen, ergens ook wat eenzaam. Het zijn maar kriegelige symbolen op een vel papier. Is schrijven dan het

spektakel van het normale? Het anti-vuurwerk? Het vangen van de tijd? Ik weet het niet. Het klinkt wel alsof dat allemaal plausibele namen zijn, maar veel intelligentere mensen dan ik hebben daar al veel meer doordachte dingen over gezegd.

Op dat concert leek alles in een vingerknip twee jaar ouder. Ze zeggen altijd dat de tijd sneller voorbijgaat wanneer je ouder wordt, maar coronatijd is een heel ander beestje. Eigenlijk schrijf ik om wat reliëf te brengen in de amorfe vloeistof die tijd geworden is. Voor mij is schrijven dus dat: textuur, bergkam, ruwte en luwte. Een schuilplaats voor de regen, misschien.

Jens Meijen (NL)**Lotte Hammond** (DE)**Festival story 1 – Luv und Lee** (DE) *4 november 2021*

Ich wundere mich immer wieder darüber, wie seltsam es ist, Schriftsteller zu sein. Letzte Woche habe ich eine Nachricht auf Instagram bekommen. Ein junger Mann, ungefähr in meinem Alter, schrieb mir, er stelle sich die gleichen Fragen wie ich in meinem Roman Die Lichtjahre, und er erkenne sich in den unterschwelligsten Befürchtungen wieder, die den Ton des Buches bestimmen. Ich kenne den jungen Mann nicht und werde ihn wahrscheinlich nie kennenlernen, und dennoch: Genau dafür macht man es natürlich. Für diese seltenen Hände, die sich einem durch den Cyberspace entgegenstrecken und einen in der Wirklichkeit erreichen; die einen einfach so, über die glühenden Dächer der morgendlichen Stadt, über die nebligen Wiesen und Wälder hinweg berühren.

Für mich bedeutet Schreiben noch immer: Gedanken aufs Papier schütten, so wie Regen auf Asphalt klatscht; eine Art ewig ungeordneter, wirrer Niederschlag elektrischer Impulse, die sich im Gehirn rasant nach allen Seiten ausbreiten. Ich finde es erstaunlich, dass wir Menschen zu so etwas im Stande sind, ganz zu schweigen davon, dass wir diese eingefangenen Funken einander auch zeigen und im Kopf des anderen zum Knistern bringen können. So betrachtet klingt das alles ziemlich spektakulär, fast wie ein Feuerwerk.

Dabei hat Schreiben eigentlich nicht so viel mit Feuerwerk zu tun. Ich arbeite ganztags – an einer Dissertation – und schreibe nebenher, und so beschränkt sich mein Schriftstellerdasein auf nächtliche Stunden in einem halbdunklen Zimmer, die stockdunkle Welt draußen vor dem Fenster, manchmal ein Rascheln im Gebüsch, und, je nach Jahreszeit, das warme Summen von Insekten, Regen, der die Fensterscheibe kitzelt, oder leise knisternder Schnee unter einer gepolsterten Katzenpfote. Das kann man kaum als Feuerwerk bezeichnen.

Oder vielleicht geht es ja gerade um das Ausbleiben des Feuerwerks. Neulich bin ich zum ersten Mal seit Beginn der Pandemie in ein Konzert gegangen. Ich hatte vergessen, wie laut die Welt mitunter ist, wie stark Schallwellen den Brustkorb in Schwingung versetzen können, ohne den Körper wie einen Wasserballon platzen zu lassen, und wie sehr die Sinne an den Rand der Reizüberflutung gedrängt werden: all der Lärm und die hinter die Musiker projizierten Bilder, die enorme Menschenmenge, die einem so bedrohlich auf die Pelle rückt. Das war wie Feuerwerk, und sowas wirkt auf mich immer wie eine Reihe von Explosionen und blinkenden

Lämpchen, ein wenig wie Christbaumlichter, die durch einen Kurzschluss in die Luft fliegen.

Im Vergleich dazu ist Literatur dezidiert unspektakulär, introvertiert, fast ein wenig einsam. Sie besteht ja doch nur aus kratzbürstigen Symbolen auf einem Blatt Papier. Ist Schreiben also das Spektakel des Normalen? Das Anti-Feuerwerk? Das Einfangen der Zeit? Ich weiß es nicht. All diese Bezeichnungen klingen irgendwie plausibel, aber darüber haben Leute, die viel intelligenter sind als ich, schon viel durchdachte Dinge gesagt.

Bei diesem Konzert schien alles schlagartig um zwei Jahre älter geworden. Man sagt immer, mit zunehmendem Alter verginge die Zeit schneller, aber die Coronazeit steht auf einem anderen Blatt. Eigentlich schreibe ich, um der amorphen Flüssigkeit, zu der die Zeit geworden ist, ein wenig Struktur zu verleihen. Schreiben ist für mich also das: eine Textur, ein Gebirgskamm, Luv und Lee. Vielleicht auch ein Unterschlupf gegen den Regen.

Jens Meijen (NL)**Lotte Hammond** (DE)**Festival verhaal 2** (NL)*5 november 2021*

In bocca al lupo, zei een van mijn mederesidenten me daarnet, toen ik tegen elven opstond uit de lederen zetels die de hotellobby sieren om aan deze blog te gaan schrijven – ja, ik weet het, ik had dit al lang geschreven moeten hebben, maar het is niet anders. In het Italiaans betekent de uitspraak letterlijk ‘in de bek van de wolf’, en, als ik mijn collega moet geloven, wil het niet zeggen dat ik vannacht verslonden moet worden door wilde dieren, maar is het gewoon een manier om succes te wensen: ‘in de bek van de wolf’ zou stammen uit de tijd dat jagers en herders nog het gros van het Italiaanse BNP uitmaakten – een handvol eeuwen terug – en daarmee wens je eigenlijk dat iemands pijl recht in de muil van een rotwolf belandt. Ik moet me dus geen zorgen maken dat mijn mederesident me dood wil, integendeel. Na wat googlen blijkt de enige juiste respons op die uitspraak crepi te zijn: ‘dat hij moge creperen’. De wolf dus, niet ik.

Daarstraks waren we met de residenten naar de kick-off van Crossing Border gaan kijken, waar de toch echt buitengewoon bijzondere muzikant Warren Ellis (van the Bad Seeds) vertelde over een stukje kauwgom dat hij ooit meegegrist had van Nina Simones piano, een klein artefact van de muziekgeschiedenis waar hij een heel boek over had geschreven. Sommige dingen, zei hij, raken door de tijd en door je eigen ervaringen doordeesemd van betekenis; zelfs schijnbaar onbenullige dingen als een stukje kauwgom gaan dan mythische proporties aannemen. Niet om wat ze zijn, maar om wat je eraan toeschrijft. Zo zijn mensen nu eenmaal.

Op een literair festival zijn is voor mij altijd even thuiskomen. Als jonge schrijver in Belgisch Limburg wonen is niet alleen zeldzaam, het is ook bijzonder eenzaam. Bijna alle literaire evenementen worden georganiseerd in Antwerpen, Kortrijk of Gent. Dat is sowieso twee tot drie uur reizen (over Rotterdam en Amsterdam wil ik het al helemaal niet hebben) dus een casual avondje uit zit er nooit in. Je ziet vriendschappen gesmeed worden op die evenementen, mooie samenwerkingsverbanden tot stand komen. Ergens blijf je altijd de vreemde eend in de bijt, de bezoeker van een aquarium vol zeeleeuwen en dolfinen die zich toch altijd lijken te amuseren, ondanks de penibele staat van de wereld. Mijn vrienden uit de literaire wereld zie ik hoogstens een paar keer per jaar. Maar goed, ik klaag niet: het voordeel is dat de huizenprijzen in Limburg een stuk lager liggen, als je tenminste bereid bent om in het huis van je overgrootouders te gaan wonen.

Toen ik eerder vandaag aankwam, liep ik door de gietende regen door de stad; meermaals plonsden mijn voeten diep in plassen vol herfstbladeren die al haast ontbonden waren van de regen, bijna als een soort soep die je zo van de straat zou kunnen slurpen. Zelfs met mijn doorweekte kleren keek ik toch even rond toen ik het hotel naderde, en besepte ik hoe bizar het eigenlijk is om hier te mogen zijn, in een stad waar ik nog nooit geweest ben, om woorden uit te spreken op een podium; en wat een geluk is het toch om tussen al die taaltovenaars te zitten, met hun feitjes over Italiaanse gelukwensen (en over het Gotisch, maar dat is een ander verhaal). Ja, denk ik nu, in de muil van de wolf, daar zijn mijn pijlen wel beland.

Jens Meijen (NL)**Lotte Hammond** (DE)**Festival story 2** (DE)*5 november 2021*

„In bocca al lupo“, wünschte mir eine meiner Co-Writers-in-Residence soeben, als ich mich gegen 23 Uhr aus den schicken Ledersesseln in der Hotellobby erhob, um mich daran zu machen, diesen Blog zu schreiben – ja, ich weiß, ich sollte ihn schon längst fertig haben, aber so ist es nun mal. Die Redewendung bedeutet im Italienischen wortwörtlich „ins Maul des Wolfs“, aber, wenn ich meiner Kollegin Glauben schenken darf, bedeutet es nicht, ich solle heute Nacht von wilden Tieren gefressen werden, sondern sie wünscht mir ganz einfach Glück: „ins Maul des Wolfs“ soll aus einer Zeit stammen, als Hirten und Jäger noch für den Großteil des BNE von Italien sorgten – das liegt ein paar Jahrhunderte zurück –, und man wünscht einander damit eigentlich, der Pfeil des anderen möge genau ins Maul des verdammten Wolfs treffen. Ich brauche mich also nicht zu sorgen, meine Kollegin könnte mir den Tod wünschen, im Gegenteil. Eine kurze Google-Suche ergibt, dass die einzig richtige Antwort auf diesen Wunsch „crepi“ lautet: „krepieren soll er“. Also der Wolf, nicht ich.

Zuvor hatten wir, die Writers-in-Residence, uns die Auftaktveranstaltung von Crossing Border angesehen, bei der der wirklich außergewöhnliche Musiker Warren Ellis (von den Bad Seeds) von einem Kaugummi erzählte, den er einst von Nina Simones Klavier stibitzt hatte – der Kaugummi wurde zu einem Artefakt der Musikgeschichte, über das Ellis ein ganzes Buch geschrieben hat. Manche Dinge, so meinte er, würden sich im Laufe der Zeit und durch die eigenen Erfahrungen mit Bedeutung aufladen; sogar scheinbar unwichtige Dinge wie ein Stück Kaugummi nehmen dann mythische Dimensionen an. Nicht weil sie etwas Besonderes wären, sondern weil man ihnen eine besondere Bedeutung zumisst. Das liegt im Wesen des Menschen.

Auf einem Literaturfestival zu sein ist für mich immer ein bisschen wie heimkommen. Es ist nicht nur ungewöhnlich, als junger Autor in Belgisch-Limburg zu wohnen, es ist auch sehr einsam. Fast alle Literaturveranstaltungen finden in Antwerpen, Kortrijk oder Gent statt. Das bedeutet für mich zwei bis drei Stunden Fahrt (von Rotterdam und Amsterdam ganz zu schweigen) – mal einfach so zu einer Veranstaltung zu gehen ist für mich also nicht drin. Bei solchen Gelegenheiten entstehen Freundschaften, man schließt sich für gemeinsame Projekte zusammen. Da bleibt man selbst doch immer irgendwie ein Außenstehender, wie der Besucher eines Aquariums, der Seelöwen und Delfine betrachtet, die sich trotz der labilen Weltlage immer prächtig zu amüsieren scheinen. Meine Freunde aus der

Literaturwelt sehe ich höchstens ein paar Mal im Jahr. Aber ich will mich nicht beklagen: Ich habe den Vorteil, dass die Wohnkosten in Limburg um einiges niedriger sind, zumindest, wenn man dazu bereit ist, im Haus der Urgroßeltern zu leben.

Als ich heute hier ankam, bin ich im strömenden Regen durch die Stadt gelaufen; mehrere Male platschte ich in tiefe Pfützen voller Herbstlaub, das sich im Regen schon so gut wie zersetzt hatte; eine Art Suppe, die man von der Straße schlürfen könnte. Obwohl ich ganz durchnässt war, sah ich mich auf dem Weg zum Hotel ein wenig um und mir wurde klar, wie erstaunlich es ist, dass ich hier sein darf, in einer Stadt, in der ich noch nie war, um auf einer Bühne ein paar Worte zu sagen; und was für ein Glück es ist, unter Sprachkünstlern zu sein, die mir von italienischen Glückwünschen (und von der gotischen Sprache, aber das ist eine andere Geschichte) erzählen. Ja, denke ich jetzt, meine Pfeile haben ins Maul des Wolfs getroffen.

Jens Meijen (NL)**Lotte Hammond** (DE)**Festival verhaal 3** (NL)*6 november 2021*

Aan de ontbijttafel heb ik vernomen dat er mollenmensen achter de muren leven in het hotel. Ze bewegen zich scharrelend voort tussen de hotelkamers, soms ook onder de vloer; vooral aan de stopcontacten snuffelen ze graag rond met hun spitse snuiten, durven ze al eens met hun tong uit de gaatjes priemen, louter om te proeven van het buitenleven – de Haagse lucht, een potpourri van smaken, oneindig veraf voor een mollenmens gevangen achter muren; aan de ontbijttafel heb ik ook vernomen dat niets ooit is wat het lijkt: zo is er een museum dat enkel replica's toont van gebruiksobjecten, zoals stenen appels, plastic paprika's, en gietijzeren bijbels, en het lijkt allemaal zo echt dat het haast pijnlijk is om nog maar te kijken naar die appels en paprika's en bijbels, zo'n tantaluskwelling is het: je wil bijten in de steen, knagen als een bever aan de paprika, snuffelen aan de gietijzeren bijbel en zelfs de pagina's openen als poorten, telkens als poorten waar je niet eens doorheen kan stappen maar die toch een onaards schurend geluid maken van ouderdom; je valt van ongemak bijna uit je eigen vel, een hoopje nattig vlees dat niet is wat het lijkt; aan de ontbijttafel vernam ik ook dat er tientallen manieren zijn om eieren te koken afhankelijk van de viscositeit van het eigeel, en dat al die manieren afhankelijk zijn van luchtdruk, de versheid van het ei, de voeding van de kip – met als conclusie dat ook een ei niet is wat het lijkt, en dat een zachtgekookt ei uiteindelijk toch het halfrauwe uitstootsel van een dier is, en dan nog een dier dat vaak in onmenselijke – ondierlijke – omstandigheden leeft, bijna alsof het achter een muur scharrelt, pikt naar de stopcontacten, gedempt kakelt als een spook onder de vloer, nauwelijks de vleugels kan uitvouwen, enkel eieren legt die onder hun beige schaal van bikkelharde steen blijken te zijn; niets is wat het lijkt, en voor een vertaler telt dat dubbel: niets is wat het lijkt en zelfs dat niet – alles is een interpretatie en het idee dat we niet alles interpreteren is een groteske leugen, een leugen die onze atomaire, chaotisch-als-een-boeket-geschikte wereld bij elkaar houdt, maar desalniettemin een leugen, en als vertaler ben je getraind om net dat te doen: om een hele wereld uit elkaar te halen, de wanorde en de achtermuurse lelijkheid bloot te leggen, en de onderdelen weer aan elkaar te lijmen – een bijzonder talent dat we gaandeweg vergeten zijn en waardoor we stilaan weer in de illusie zijn gaan geloven dat de wereld een ding is, en geen schijn, een appel en geen steen, een hotelkamer en geen hok met mollenmensen en spookkippen achter de stopcontacten; en op weg naar de ontbijttafel kwam ik in een lift met spiegels aan weerszijden waardoor er een oneindig lange gang van weerspiegelingen ontstond, een gang waarin toch één

van mijn eigen spiegelbeelden net een tikje traager leek dan alle anderen, waardoor ik de indruk kreeg dat al die spiegelbeelden eigenlijk parallel met mij leven en dus ook gewoon bestaan, maar achter de muren, snuffelend, spitsnuitig.

Jens Meijen (NL)**Lotte Hammond** (DE)**Festival story 3** (DE)*6 november 2021*

Beim Frühstück erfahre ich, in den Wänden des Hotels leben Maulwurfmenschen. Sie buddeln und scharren zwischen den Zimmern des Hotels, manchmal sind sie auch unter dem Fußboden; mit ihren spitzen Schnauzen schnüffeln sie besonders gern an den Steckdosen herum, bisweilen trauen sie sich sogar, die Zunge durch die beiden Löcher heraus zu strecken, nur um am Leben da draußen zu schnuppern – die Haager Luft zu kosten, ein Potpourri von Gerüchen und Geschmäckern, unerreichbar für einen hinter Mauern gefangenen Maulwurfmenschen; beim Frühstück erfahre ich auch, dass die Dinge nie so sind, wie sie zu sein scheinen: es gibt da ein Museum, in dem lauter Imitate von alltäglichen Dingen zu sehen sind, Äpfel aus Stein etwa, Paprikas aus Plastik, und gusseiserne Bibeln, und alles wirkt so echt, dass es fast wehtut, sich diese Äpfel, Paprikas und Bibeln auch nur anzusehen, es ist eine Tantalusqual: Man möchte in den Stein beißen, wie ein Biber an dem Paprika nagen, an der gusseisernen Bibel schnüffeln und das Buch sogar öffnen wie ein Tor, das man nicht einmal durchschreiten kann, das aber trotzdem, aufgrund seines Alters, knarrende Geräusche macht, als wäre es nicht von dieser Welt; vor lauter Elend häutet man sich fast, ein Häufchen feuchtes Fleisch, das nicht ist, was es zu sein scheint; beim Frühstück erfahre ich auch, dass es dutzende Arten gibt, Eier zuzubereiten, sie richten sich nach der Viskosität des Dotters, und dass all diese Zubereitungsarten vom Luftdruck, der Frische des Eis, der Ernährung der Henne abhängig sind – was den Schluss nahelegt, dass auch ein Ei nicht ist, was es zu sein scheint, und dass ein weichgekochtes Ei letztendlich nichts als die halbrohe Ausscheidung eines Tiers ist, eines Tiers, das noch dazu oft unter unmenschlichen – untierischen – Umständen lebt, ja, als würde es hinter einer Wand scharren, nach den Steckdosen picken, wie ein Gespenst schwach unter dem Fußboden gackern, und dabei kann es kaum seine Flügel ausbreiten, es legt nur Eier, unter deren beiger Schale sich harter Stein verbirgt; nichts ist, was es zu sein scheint, und für einen Übersetzer gilt das doppelt: Nichts ist, was es zu sein scheint, und nicht einmal das – alles ist Interpretation und die Annahme, nicht alles wäre Interpretation ist eine groteske Lüge, eine Lüge, die unsere atomare, chaotisch-wie-ein-Blumenstrauß-arrangierte Welt zusammenhält, und trotzdem ist es eine Lüge, und als Übersetzer ist man darin geübt, gerade das zu tun: die ganze Welt auseinanderzunehmen, das Durcheinander und die hinterwändige Hässlichkeit freizulegen, um dann die einzelnen Teile wieder zusammenzuleimen – ein besonderes Talent, das uns allmählich abhandengekommen ist, wodurch wir wieder der Illusion verfallen sind,

die Welt wäre ein wirkliches Ding, und nicht nur Schein, ein Apfel, kein Stein, eine Hütte und kein Hotelzimmer, hinter dessen Steckdosen sich Maulwürfe und Gespensterhennen verbergen; und auf dem Weg zum Frühstück trat ich in einen Aufzug, in dem zwei Spiegel einander gegenüber platziert waren, wodurch ein unendlich langer Korridor von Spiegelungen entstand, ein Korridor, in dem eines meiner Spiegelbilder doch um ein Haar langsamer zu sein schien als die anderen, wodurch es mir so vorkam, als würden all diese Spiegelbilder eigentlich in einer Parallelwelt leben und daher ebenfalls existieren, bloß hinter den Wänden, schnüffelnd, spitznasig.

the Chronicles 2021

Writer
Tobi Lakmaker (NL)

Translated by
Katja Vekshina (RU)

Original story in
Dutch

Translation in
Russian

Festival verhaal 1 (NL)*4 november 2021*

Lieve lezer,

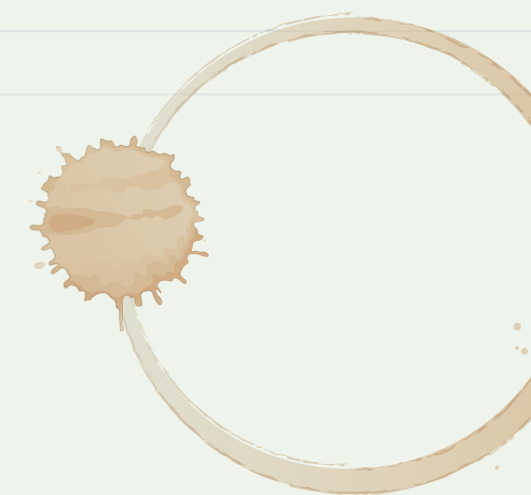
Dit jaar maak ik onderdeel uit van The Chronicles, het talentontwikkelingsprogramma van Crossing Border. Eerlijkheid gebiedt te zeggen dat ik kort moest slikken op het moment dat ik hoorde nog slechts een talent te zijn; stiekem veronderstelde ik dat ik toch sinds enige tijd *gearriveerd* was. Misschien is dat de eerste les die Crossing Border 2021 voor mij in petto bleek te hebben: arriveren duurt langer dan je denkt. Een directe opsteker was om die reden de uitnodiging van Natasha Brown voor ditzelfde programma, wier talent wat mij betreft volledig buiten kijf staat en geenszins ontwikkeling behoeft. Zij schreef het beste boek dat ik dit jaar las, *Assembly*, en dat is dan ook het eerste interview waar ik me sterk op verheug. Volgens het programmaboekje vindt dat plaats op vrijdag 5 november, van 20:15 tot 20:25. Dat is vermoedelijk de tweede les van Crossing Border: je moet niet altijd het programmaboekje geloven. Er staan fouten in, tenzij het gesprek met Brown daadwerkelijk beperkt zal worden tot tien minuten. Theoretisch gezien kan het kloppen. Bovendien sluit het in zekere zin aan op wat er al eerder over het boek gezegd is, zoals Ali Smith deed: 'Na het lezen van dit boek ben ik vol hoop dat het niet alleen het soort boek is dat het moment markeert waarop dingen veranderen, maar ook dat het deze verandering mogelijk maakt.'

Eén van de veranderingen in het huidige medialandschap, zoals ook u weet, is dat alles steeds korter moet. Het is daarom van groot belang dat je als auteur in staat bent om je boek te pitchen, iets waar ik zelf bijzonder weinig aanleg voor heb. Toch zal ik het proberen: mijn naam is Tobi Lakmaker, voorheen Sofie Lakmaker, en mijn debuutroman is begin dit jaar verschenen. Het heet *De geschiedenis van mijn seksualiteit* en wordt tot mijn verdriet vaak vergeleken met *Ik, Jan Cremer*.

Ik heb dat boek nooit gelezen en ik wil ook niet dat u er nog langer aan denkt wanneer u het mijne in handen heeft. *Mijn* boek gaat over eenzaamheid, in feite, een gebrek aan houvast dat haar oorzaken vindt in het verlies van een moeder en een worsteling met gender. Eigenlijk markeert mijn boek het moment waarop veranderingen plaatsvinden – dat zou de beste pitch zijn.

Een korte blik op het programmaboekje van Crossing Border laat zien dat het festival veel van die veranderingen niet is ontgaan, en daar kijk ik denk ik het meest naar uit: optredens van de relatief nieuwe auteurs, zoals Lale Gül die al maandenlang zo hoog in alle lijstjes staat dat Drake er jaloers op zou worden. Of Gershwin Bonevacía, met zijn prikkelende en kersverse dichtbundel – waar ik dan weer jaloers op ben.

En tot slot dus zeker Natasha Brown, die naar eigen zeggen *the right sort of diversity* is. Daar verheug ik me op: de juiste soort diversiteit, en alle lessen die dat met zich meebrengt.

Festival story 1 (RU)*4 november 2021*

Дорогой читатель,

В этом году я участвую в The Chronicles – программе развития талантов на фестивале Crossing Border. Откровенно говоря, я без особого энтузиазма встретил новость о том, что считаюсь всего лишь талантом; втайне я полагал, что с некоторых пор успел состояться как писатель. Возможно, это был первый урок, который мне преподали на Crossing Border–2021: чтобы состояться, нужно проделать более долгий путь, чем тебе кажется.

Мне сразу стало легче, когда я узнал, что в этот проект позвали и Наташу Браун, чей талант не вызывает у меня никаких сомнений и отнюдь не нуждается в развитии. Она написала Assembly – лучшую книгу из всех, что я прочитал за этот год, а интервью с ней – первое, которого я действительно жду. В программе написано, что оно пройдёт 5 ноября с 20:15 до 20:25.

Вероятно, это второй урок от Crossing Border: не всегда стоит верить программе мероприятия. Там есть ошибки, разве что беседа с Браун и в самом деле займёт всего десять минут. Что, теоретически, вполне возможно. Вдобавок такое ограничение по времени в некотором роде соответствует тому, что писали об этой книге. Как выразилась Али Смит: «После прочтения во мне поселилась надежда, что эта книга не только знаменует момент, когда происходят перемены, но и делает эти перемены возможными».

Одна из перемен в современном медиаландшафте, как вам известно, – это стремление всё сокращать. Поэтому крайне важно, чтобы автор умел питчить свою книгу, то есть делать то, к чему я совершенно не предрасположен. И всё же попытаюсь: меня зовут Тоби Лакмакер, прежнее имя – Софи Лакмакер, и в этом году вышел мой дебютный роман. Он называется История моей сексуальности, и, к моему большому сожалению, его часто сравнивают с книгой «Я, Ян Кремер».

Я не читал эту книгу и не хочу, чтобы вы о ней думали, когда будете держать в руках мою. Моя книга – об одиночестве, то есть по сути, об отсутствии в жизнь опоры, а причина тому – потеря матери и мучительные попытки определить свой гендер. Собственно говоря, моя книга знаменует момент, когда происходят перемены – да, думаю, это был бы лучший питч.

При беглом просмотре программы Crossing Border становится понятно, что многие из этих перемен не прошли мимо фестиваля, и мне не терпится услышать выступления относительно молодых авторов, таких как Лале Гюль, которая вот уже несколько месяцев занимает настолько высокие позиции во всевозможных рейтингах, что ей мог бы позавидовать Дрейк. Или выступления Гершвина Боневации с его новым пронзительным сборником стихов – и на этот раз позавидовать могу я. И, разумеется, – интервью с Наташей Браун, которая, по её словам, относится к «the right sort of diversity». И это меня по-настоящему радует: правильное многообразие и все вытекающие из него уроки.

Festival verhaal 2 (NL)*5 november 2021*

Al sinds ik schrijf, *echt* schrijf, heb ik de gewoonte om te roken wanneer ik dit doe. Het is heel verschrikkelijk en ik raad het iedereen af. Voor mij blijft het onduidelijk of echte rokers houden van roken; ik heb er een hekel aan. Wanneer ik niet schrijf, doe ik het nooit. Mijn stiekeme hoop is dat mijn longen hier rekening mee houden, dat ik niet de pijp uitga omdat ik het inzet ten behoeve van iets onschuldigs.

Of althans, iets links. Iets waar je subsidies voor krijgt – dus waarom in godsnaam permanente longschade.

Het gaat ongeveer zo: ik rol een sjekkie, steek 'm aan en verafschuw mezelf om die reden dusdanig dat ik wel *moet* schrijven – want waar ben ik anders mee bezig, roken? Het is echt heel suf. Maar inmiddels kan ik niet anders, meen ik, omdat het me dat geeft waar geen enkele schrijver zonder kan: concentratie.

Nu zit ik in een heel penibele situatie. Vanwege Crossing Border slaap ik in het *Mercury*, een hotel in Den Haag dat zich in vrij weinig opzichten onderscheidt, zo ook niet in hun rookbeleid. Je mag het namelijk niet doen. Nu houdt een echte schrijver ten alle tijden vast aan zijn of haar rituelen, dus zit ik stiekem sjekkies te rollen op mijn kamer. De tragedie is alleen dat hier natuurlijk een rookalarm hangt, waardoor ik weliswaar rook maar me alsnog niet kan concentreren: ik staar onophoudelijk naar dat ding, als de dood dat het afgaat.

Op dit moment ben ik enkel gekleed in een strakke Italiaanse boxershort en sokken. Allebei zwart, en ik blijf me maar voorstellen hoe ik met deze outfit de gang wordt opgestuurd en vriendelijk verzocht om nooit meer terug te komen. Dat zou echt heel erg zijn; Crossing Border is nog niet eens fatsoenlijk van start gegaan. Wel heb ik mijn backstagebandje al om gedaan, dus in theorie zou ik alle evenementen op sokken kunnen bezoeken.

Op sokken en met tandpasta in mijn gezicht, herinner ik me nu. Mijn linkerwang is namelijk gedeeltelijk overdekt door tandpasta. En jullie vragen je nu natuurlijk af *waarom*. Nou, daaronder zit een grote en onverbiddelijke puist. Als je onverbiddelijk in de Dikke van Dale opzoekt, staat er: niet geneigd om zich door smeekbeden tot andere handelwijze te laten bewegen. Dat is nu precies wat er tussen mij en mijn puist speelt. In het verleden heb ik wel vaker puisten gehad, flink ook van omvang, maar nog nooit was er een zo onverbiddelijk.

Tijdens het eerste evenement van Crossing Border, een gesprek dat schijnbaar over Nina Simone ging maar in feite vooral over Warren Ellis, iets wat jammer was aangezien iedereen Nina Simone kent en vrijwel niemand Warren Ellis, besprak ik deze puist met Natasha Brown. Ze zei: 'Ik heb er ook zo een op mijn kin, vroeger bestond er zoiets als uitknippen maar dat is er nu niet meer bij.' Waarna we concludeerden dat dat is wat ouder worden behelst: blijvende smeekbedes met een steeds onverschilliger luisterend oor.

Festival story 2 (RU)*5 november 2021*

С тех пор как я начал писать, по-настоящему писать, у меня появилась привычка курить в процессе. Это ужасно, никому не советую. Я так и не понял, получают ли настоящие курильщики удовольствие от курения; я это дело ненавижу. Когда я не пишу, я вообще не курю. Мне хочется верить, что мои легкие всё это учитывают и что я не отброшу коньки раньше времени, поскольку курю во имя благой цели. Или, по крайней мере, во имя политически удобной цели. Во имя того, на что выдают гранты левые партии, — так с какой стати я вдруг должен получить необратимое повреждение легких?

Вот как это происходит: я скручиваю сигарету, закуриваю и настолько сильно начинаю себя за это ненавидеть, что мне приходится писать — а иначе чем я сейчас занят? Курю, что ли? Это занятие совершенно бестолковое. Но, полагаю, по-другому я теперь не умею, так как сигарета даёт мне то, без чего не может обойтись ни один писатель: концентрацию.

Сейчас я нахожусь в крайне неприятном положении. Пока идёт фестиваль Crossing Border, я живу в Гааге, в отеле Mercury, который мало чем отличается от других отелей, в том числе, политикой в отношении курения. А именно — курить здесь запрещено. Настоящий писатель всегда соблюдает свои ритуалы, поэтому я втихаря скручиваю сигареты у себя в номере. Беда в том, что здесь есть датчик дыма, поэтому я хоть и курю, но сконцентрироваться всё равно не могу: мне никак не оторвать взгляд от этой штуковины на потолке, и я сижу как на иголках, представляя, как она вот-вот заорёт.

Прямо сейчас я сижу в одних носках и обтягивающих боксерах. Уже вижу, как меня в моём полностью чёрном наряде выставляют в коридор и любезно просят больше никогда сюда не возвращаться. Так себе развитие событий; а ведь фестиваль ещё особо и не начался. Хотя я уже надел браслет участника, так что, теоретически, смогу посетить все мероприятия прямо в носках.

В носках, а ещё с зубной пастой на левой щеке, точно. И теперь, вам, конечно, стало интересно, почему же у меня на лице зубная паста. Что ж, под ней прячется большой и неумолимый прыщ. Если вы посмотрите в словаре значение слова «неумолимый», то, скорее всего, увидите следующее: «Такой, которого нельзя умолить, упросить; непреклонный». Это как раз то, что происходит между мной и моим прыщом. Раньше у меня частенько высыпали прыщи, тоже довольно большие, но никогда ещё я не встречал настолько неумолимого.

На первом мероприятии Crossing Border — по идее, это было интервью с Уорреном Элиссом о Нине Симон, а по факту, — интервью с Уорреном Элиссом о нём самом, что немного грустно, так как все знают Нину Симон и почти никто не знает Уоррена Эллиса, — я обсудил свой прыщ с Наташей Браун. Она сказала: «У меня тоже выскочил один на подбородке, раньше их можно было выдавливать, но эти времена прошли». После чего мы решили, что это неотъемлемая часть взрослой жизни: непрерывные мольбы и попытки упросить того, кому ты становишься всё безразличнее.

Festival verhaal 3 -*6 november 2021***Je denkt dat je doodgaat,
maar je gaat niet dood** (NL)

Ik voelde me vandaag een beetje als Mark Rutte. Dat wil zeggen dat ik me zo voorstel dat Mark Rutte altijd veel te doen heeft, en ik had vandaag ook veel te doen.

Om eerlijk te zijn heb ik een hekel aan volle dagen en een nog iets grotere hekel aan mensen met volle dagen. Mensen met volle dagen ontlopen iets, geloof ik, en maskeren die vlucht door haast. Echt sukkel, zijn mensen met haast, maar ik was er vandaag dus ook zo een.

Het enige punt op deze dag waarop ik geen haast had, was de ochtend en die heb ik besteed in Dudok, een brasserie in Den Haag waar het altijd net iets te koud is. Omdat ik weinig in Den Haag ben vergeet ik telkens dat de temperatuur er zo laag ligt, waardoor ik almaar weer terugkom. Ondanks de grote hoeveelheid tijd die ik had, werd haast toch een dominant thema in Dudok. Het meisje dat me bediende deed dat namelijk precies zoals ik het zelf ooit gedaan heb: plukkend aan haar haar, en starend naar werkelijk alles behalve de klanten die ze moest benaderen.

Zelf had ik zoals gezegd alle tijd, maar anderen om mij heen niet en er leeft iets afschuwelijks in mij waardoor ik na verloop van tijd alleen nog maar daar op kan letten: hun haast en onvrede, de afspraken die ze missen en de excuses die ze zullen maken. Kort na Dudok had ik een lunch met mijn medeauteurs van The Chronicles en hun vertalers, en daar was niemand. Toen ik vroeg waar iedereen bleef, antwoordde slechts één iemand in de groepschat: 'You're the only real Dutch person in this group.'

Dit begreep ik niet, maar later is me uitgelegd dat iedereen die niet uit Nederland komt vaak later arriveert. Erg vreemd vond ik dat, en na deze lunch had ik een gesprek met studenten van de masteropleiding redacteur/editor. Volgens de website van de UvA is dit een academische voorbereiding op een specifiek beroep: het zijn van een redacteur/editor. Toch was het gesprek weinig specifiek; we hadden het over mijn boek en schrijven in het algemeen, met studenten die veelal vrouw waren. Om precies te zijn waren er negenentwintig meisjes en één jongen, en die jongen bleef maar zeggen hoe sterk hij zich tijdens het lezen met mijn vader identificeerde. Dat ontroerde me erg, ook omdat mijn vader in het boek vooral koffie aan het zetten is.

Om klokslag drie uur voelde ik me het meest als Mark Rutte, want op dat moment werd ik opgehaald door een taxi die me naar een talkshow bracht. Daar zou ik vertellen over mijn boek, hoewel dat plan op het laatste moment gewijzigd werd en ik het over Hakim Ziyech moest hebben. Hakim Ziyech is een profvoetballer die ooit voor Ajax speelde en één van mijn idolen. Vooraf had ik aangegeven vooral over mijn werk te willen praten en niet teveel over mijn eigen persoon – en dan in het specifiek mijn gendertransitie. Om de een of andere reden is dat namelijk het enige waar mensen het met mij over willen hebben. De wens om me op iets anders te richten is daarop heel letterlijk genomen, waardoor ik dus uitsluitend verteld heb over een topsporter.

Dit is het leuke van meedoen aan een talkshow: je denkt dat je doodgaat, maar je gaat niet dood. Dat is echt het enige wat er leuk aan is. Je sterft van de spanning, omdat je vreest door de zenuwen plots iets antisemitisch te zeggen, maar je zegt niets antisemitisch en bent daardoor de rest van de avond triomfantelijk. En zo zag het overige gedeelte van mijn avond er dan ook uit: een triomfante terugkeer naar Den Haag, vertellend hoe druk ik wel niet geweest was en tot slot luisterend naar Olivia Wenzel – die een heel goed interview gaf dat zowaar over haar werk ging, en om die reden misschien de enige was met werkelijk recht op triomf.

Festival story 3 -*6 november 2021***Думаешь, что не выживешь,
НО ВЫЖИВАЕШЬ. (RU)**

Сегодня я ненадолго почувствовал себя Марком Рютте. Мне просто кажется, что у Марка Рютте всегда очень много дел, а сегодня много дел было у меня. Честно говоря, я ненавижу, когда весь день расписан по минутам, но ещё больше я ненавижу людей, у которых так расписан каждый день. Полагаю, что те, кто живет такой жизнью, от чего-то бежит и прячет свой побег за постоянной спешкой. Люди, которые вечно спешат, — настоящие неудачники, но сегодня именно таким человеком был я.

Единственный момент за весь день, когда я не спешил, был утром: я сидел в закуской «Дюдок» в Гааге, городе, где столбик термометра опускается чуть ниже комфортной отметки. Поскольку я не часто бываю в Гааге, то успеваю забыть, как здесь холодно, и постоянно сюда возвращаюсь. Несмотря на то что я никуда не торопился, спешка всё же стала главной темой в «Дюдоке». Девушка, которая обслуживала мой столик, делала это точно так же, как я когда-то: теребила волосы и смотрела буквально на всё что угодно, кроме клиентов, которые ждали её внимания.

Как я уже сказал, у меня самого было полно времени, однако у остальных посетителей ситуация была иной. У меня есть отвратительная привычка заикливаться на происходящем вокруг, в этом случае — на их спешке и недовольстве, встречах, которые они пропустят, и оправданиях, которые будут придумывать. Чуть позже у нас с другими авторами и их переводчиками с программы The Chronicles был запланирован совместный обед, но когда я пришел, там никого не было. Тогда спросил, где все, и лишь один участник написал в общем чате: «Ты единственный настоящий голландец в группе».

Сначала я не понял, что это значит, но затем мне объяснили, что люди не из Нидерландов часто приходят позже назначенного времени. Очень странно, подумал я и после обеда пошёл на встречу со студентами-магистрами, которые учатся на редакторов. На сайте Амстердамского университета написано, что это академическая программа подготовки по конкретной специальности: редакторское дело. И всё же разговор был не очень конкретным; мы обсуждали мою книгу и писательство в целом с группой студентов, которая, в основном, состояла из девушек. А точнее, она состояла из

двадцати девяти девушек и одного парня, и парень этот рассказывал мне о том, как всю книгу он отождествлял себя с моим отцом. Его слова меня чрезвычайно тронули, в том числе потому, что отец в книге по большей части занят варкой кофе.

Пробило три часа, и в этот момент я особенно остро почувствовал себя Марком Рютте: меня забрали на такси и сразу же повезли на ток-шоу в Амстердам. Там я должен был рассказывать о своей книге, однако этот план поменяли в последнюю секунду, и мне пришлось говорить о Хакиме Зиеше. Хаким Зиеш — один из моих кумиров, профессиональный футболист, который когда-то играл за «Аякс». Я заранее сообщил, что хочу больше говорить о своей книге и не слишком много о себе, в частности, не хочу долго обсуждать мой гендерный переход. По какой-то причине это единственная тема, которую люди то и дело норовят со мной обсудить. Моё желание сосредоточиться на чём-то другом было воспринято слишком буквально, поэтому я рассказывал исключительно о знаменитом спортсмене.

Участие в ток-шоу имеет свои плюсы. Ты думаешь, что не выживешь, но выживаешь. Правда, это единственный плюс. Ты умираешь от напряжения, потому что боишься, что разнервничаешься и вдруг как выдашь что-нибудь антисемитское, но за весь вечер не говоришь ничего антисемитского и, в итоге, чувствуешь себя победителем. Итак, остаток вечера выглядел следующим образом: моё победоносное возвращение в Гаагу, рассказ о безумно насыщенном дне, и, наконец, отличное интервью Оливии Венцель, которое на самом деле было посвящено её книге, так что, возможно, она оказалась единственной, кто в этот день действительно мог считать себя победителем.

the Chronicles 2021

Writer
Pajtim Statovci (FI)

Translated by
Evelien Waegemans (NL)

Original story in
Finnish

Translation in
Dutch

Pajtim Statovci (FI)**Evelien Waegemans** (NL)**Festival story 1** (FI)*4 november 2021*

Terveisiä Helsingistä!

Nimeni on Pajtim Statovci. Olen 31-vuotias, kolme romaania julkaissut kirjailija. Synnyin vuonna 1990 Kosovossa, silloisessa Jugoslaviassa, mistä muutimme Suomeen sotapakolaisina kaksi vuotta myöhemmin. Teokseni käsittelevät minulle henkilökohtaisia aiheita, kuten maahanmuuttoa, syrjintää, rasismia ja kodittomuutta.

***

Latasin joitakin vuosia sitten Instagramiin kuvan, jossa vietän iltaa oaklandilaisessa ravintolassa kahden kirjailijakollegan, ruotsalaisen Jonas Hassen Khemirin sekä irlantilaisen Paul Murrayn, kanssa. Tekstikohtaan kirjoitin, että parasta kirjailijana olemisessa on se, että pääsee keskustelemaan muiden kirjailijoiden kanssa, kuulemaan heidän tarinansa ja miksi he kirjoittavat.

Tuosta illasta on vuosia aikaa, ja olin vasta urani alkuvaiheessa. Esikoisromaanini *Kissani Jugoslavia*, jonka kustantajani De Geus on julkaisemassa Bollan jälkeen, oli hiljattain ilmestynyt Yhdysvalloissa, ja kirjakiertueet olivat minulle uusi kokemus. Kuitenkin, kymmenien kirjakiertueiden ja satojen esiintymisten jälkeen, ajattelen täsmälleen samalla tavalla: parasta tässä työssä ovat kohtaamiset paitsi lukijoiden myös kollegoiden kanssa.

Kirjan kirjoittaminen vaatii ennen kaikkea kykyä kestää yksinäisyyttä, joka on ajoittain hyvin ankaraa, ultimaattista, ehdotonta. Tämä yksinäisyys edellyttää lujia hermoja sekä epävarmuuden, itsensä jatkuvan epäilemisen sekä kroonisen keskeneräisyyden sietämistä. Luulen, että tämän ymmärtävät kaikki, jotka ovat taivaltaneet itsekkin tuon tunteista täyden, emotionaalisesti heittoisan polun. Tavatessani kirjailijakollegoita puhun hyvin harvoin itse kirjoittamisesta, mikä saattaa kuulostaa yllättävältä. Usein huomaan puhuvani kaikesta muusta paitsi luovasta työstä: kustantajista, agenteista, lukemistani kirjoista, taiteesta, yksityisasioistanikin.

enties syy on se, ettei meidän tarvitse puhua toisillemme siitä, miten kirjamme ovat syntyneet ja mitä tahdoimme niillä sanoa, kenties tämä keskustelu kuuluu ensisijaisemmin lukijoille.

Festivaalien, kirjamesujen ja kirjallisuustapahtumien takahuoneiden kohtaamiset ovat olleet minulle ennen kaikkea yhteenkuuluvuutta tuova kokemus. Tuossa on joku, joka on minun puolellani, joku jonka näkökulma tähän työhön on sama kuin minun.

Lavojen ulkopuolella olen solminut ystävyysuhteita, joiden tiedän kestävän koko elämän. Joidenkin kollegoiden kanssa ystävyysuhteemme perustuu sähköpostikirjeenvaihtoon, joidenkin kanssa tapaamme silloin tällöin, etenkin jos satumme osallistumaan samaan tapahtumaan, ja joidenkin kanssa näemme myös vapaalla, tunnemme toistemme arjet, perheetkin.

***

Viimeisin romaanini *Bolla* on hiljattain julkaistu Annemarie Raasin käännöksenä Alankomaissa. Se on ensimmäinen kirjani, joka on saatavilla hollannin kielellä. Saada nähdä kirjansa toiselle kielelle tulkittuna – sillä mielestäni kääntäjät nimenomaan tulkitsevat tekstiä sen merkityksiä uudelleenvälittäessään ja kääntäessään – on joka kerta verraton ilo.

Toisinaan se tuntuu jopa suuremmalta juhulta kuin alkukielisen teoksen lämpimäiskappaleen pitelemisen ensimmäisen kerran. Tässä on minun, tietynä aikana, tiettyssä kulttuurissa ja tietyllä kielellä, kirjoittamani maailma, joka on matkustanut ajasta, kulttuurista ja kielestä toiseen, maailmaan johon sen sanoma ja tarina käy myös järkeen, maailmaan jossa se saa uuden merkityksen, elämän. Odotan Crossing Border -festivaalilta ennen muuta kohtaamisia. Kohtaamisia lukijoiden kanssa, kohtaamisia kirjailijoiden kanssa, kohtaamisia kääntäjien ja kustantajien kanssa. Näiden kohtaamisten ja keskustelujen merkitys on kirjailijantyössä ohittamattoman tärkeä. Ne muistuttavat siitä, että on osa jotakin, että kuuluu yhteisöön jota yhdistää rakkaus ja intohimo tarinoihin, kirjallisuuteen, kertomisen voimaan. Vaan mikä tärkeintä, ne kannustavat ryhtymään jälleen työhön, tulevat seuraksi niihin vuosiin, joihin luulee olevansa yksin.

Pajtim Statovci (FI)**Evelien Waegemans** (NL)**Festival verhaal 1** (NL)

4 november 2021

Groeten uit Helsinki!

Mijn naam is Pajtim Statovci. Ik ben een 31 jaar en heb drie romans geschreven. Ik ben geboren in 1990 in Kosovo, in het toenmalige Joegoslavië en kwam op tweejarige leeftijd samen met mijn familie als oorlogsvluchteling in Finland terecht. Mijn werk gaat over onderwerpen die mij persoonlijk raken, zoals migratie, discriminatie, racisme en ontheemdheid.

***

Enkele jaren geleden plaatste ik op mijn Instagramprofiel een foto waarop ik in een restaurant in Oakland een avond doorbreng met twee collega-schrijvers: Jonas Hassen Khemiri uit Zweden en Paul Murray uit Ierland. Eronder schreef ik: "Het leukste aan het schrijverschap zijn de gesprekken met andere schrijvers, hun verhalen en hun drijfveren om te schrijven."

Die avond is al jaren geleden, toen mijn schrijverscarrière nog in de kinderschoenen stond. Mijn debuutroman *Mijn kat Joegoslavië*, die uitgeverij De Geus zal publiceren na *Bolla*, was net verschenen in de Verenigde Staten, en boektournees waren voor mij een nieuwe ervaring. En toch, na tientallen tournees en honderden optredens vind ik nog steeds de ontmoetingen met de lezers – en ook met de collega's – het mooiste aspect van mijn werk.

Om een boek te schrijven, moet je in de eerste plaats opgewassen zijn tegen een eenzaamheid die bij tijden erg streng is, totaal, onvoorwaardelijk. Die eenzaamheid vergt stalen zenuwen; je moet de onzekerheid verdragen, de voortdurende zelftwijfel en de chronische onvoltooidheid. Iedereen, die wel eens dit hobbelige pad met zijn scala aan emoties heeft bewandeld, zal dit vast herkennen.

Wanneer ik collega-schrijvers ontmoet, praat ik weinig over het schrijven zelf en dat zal u wellicht verbazen. Vaak merk ik dat ik het heb over alles behalve het creatieve werk: over uitgevers, agents, boeken die ik lees, kunst of privé-zaken.

Misschien hoeven we ook niet aan elkaar te vertellen hoe onze boeken zijn ontstaan en wat we ermee willen zeggen; misschien voer ik dit soort gesprekken eerder met de lezers.

Ontmoetingen achter de schermen van festivals, boekenbeurzen en literatuur-evenementen zijn voor mij in de eerste plaats een ervaring van saamhorigheid. Daar is iemand, die aan mijn kant staat, iemand, die dezelfde kijk op dit werk heeft als ik.

Buiten de podia om heb ik vriendschappen gesloten, waarvan ik weet dat ze voor het leven zijn. Met sommige collega's bestaat de vriendschap uit correspondentie via e-mail, met sommigen spreek ik nu en dan af – vooral als we aan hetzelfde evenement deelnemen –, maar sommigen ken ik ook op persoonlijk vlak en met hen spreek ik wel eens af in mijn vrije tijd.

***

Mijn meest recente roman *Bolla* is onlangs in het Nederlands verschenen, vertaald door Annemarie Raas. Het is de eerste roman van mijn hand die in het Nederlands verkrijgbaar is. Een boek van mezelf in een andere taal vertolkt mogen zien – want volgens mij maken vertalers een ware vertolking van de tekst door het opnieuw doorgeven en vertalen van zijn betekenissen – geeft me telkens opnieuw een weergaloos plezier.

Soms voelt het zelfs als een groter feest dan het moment waarop ik een nieuw werk, nog warm van de drukpers, voor de eerste maal in mijn handen mag houden. Hier is de wereld die ik in een tijd, in een cultuur en in een taal op papier heb gezet; die van de ene tijd, cultuur en taal naar een andere is gereisd, naar een wereld, waar haar boodschap en verhaal ook begrepen worden, naar een wereld, waar ze een nieuwe betekenis krijgt en een nieuw leven.

Ik verheug me op het *Crossing Border Festival* – vooral op de ontmoetingen. Ontmoetingen met lezers, ontmoetingen met schrijvers, ontmoetingen met vertalers en uitgevers. Zulke ontmoetingen en gesprekken zijn in het werk van een schrijver van een onschatbare waarde. Ze herinneren me eraan, dat ik deel ben van een geheel, dat ik bij een gemeenschap hoort met een gezamenlijke liefde en passie voor verhalen, literatuur en de kracht van het vertellen. En wat nog belangrijker is: ze moedigen me aan om weer aan het werk te gaan en ze houden me gezelschap in de jaren, waarin ik meen alleen te zijn.

Pajtim Statovci (FI)**Evelien Waegemans** (NL)**Festival story 2** (FI)*5 november 2021*

Juuri ennen saapumistani Crossing Border -festivaaleille keskustelimme hyvän ystäväni ja kollegani kanssa kirjoitusrutiineistamme. Ystävälläni on kaksi pientä lasta, ja hän haluaisi tällä hetkellä vain kirjoittaa tulevaa romaaniaan, myös iltaisin ja viikonloppuisin. Sanottavaa olisi ja tekstiä tulisi, mutta aikaa ei kiireisen lapsiperhe-elämän vuoksi liikene kuin arkisin. Ystäväni sanoi olevansa pakotettu kirjoittamaan tiettyjen aikataulujen sisällä. Kaikki luova työ täytyy supistaa muutamaan tuntiin, hän sanoi, ja sitten se keskeytyy koko loppupäiväksi. Inspiraatio täytyy jättää odottamaan huomista, ja ilta menee murehtiessa, ettei se olekaan enää vastassa.

Minulla ei ole koskaan ollut mitään kirjoittamiseen liittyviä rutiineja. Paitsi se, että minun täytyy pestä kädet ennen kuin aloitan. En ikinä kirjoita pakosta. Kirjoittamisen aloittamisen edellytys on se, ettei minulla ole mikään kiire sanoa mitään. Vuorokaudenajalla tai sijainnilla ei ole juuriikaan merkitystä, voin yhtä hyvin olla yksityisessä työskentelytilassa myöhään yöllä, kiireisessä kahvilassa lounasaikaan, lentokoneessa varhain aamulla, junassa, juoksulenkillä.

Luova työni on aina ollut seurausta sanottavan painosta, kykenemättömyydestä päästää sanoista irti, olla poissa tarinani ääreltä, fiktiivisen perheeni luota. Monet uskovat siihen, että pysyäkseen jonkinlaisessa vireessä kirjailijan tulisi kirjoittaa joka päivä jotakin, ihan sama mitä, vaikka sitten päiväkirjaa. Se on minusta kiinnostava ajatus siksi, että en osaa olla huolissani siitä, että jonakin päivänä sanani muuttuisivat epävireisiksi, tai että ne pettäisivät minut loppumalla kokonaan. Ehkä tästä syystä en osaa tai koe välttämättömyyttä kirjoittaa joka päivä.

Kieli elää käyttäjässään kuin puro. Se yhdistyy muihin vesiin, ja sen virtaus vie mukanaan osan kaikesta koskettamastaan. Käytämme kieltä kaikessa tiedollisessa toiminnassamme, myös unissamme, kirjoitamme todellisuutta auki silloinkin kun kynä ei ole kädessä. Kielellinen estetiikkamme, tapamme puhua ja ajatella, muuttuu joka päivä; se on aina altis ympäristönsä vaikutuksille. Siksi kirjoittamisen pakko merkitsee minulle myös jonkinlaista katkosta kielelliseen ilmaisuuni ja sen kehittymiseen. Kun palaan huomenna tänään kirjoittamaani tekstiin, löydän siitä menneen minäni, ajan joka on sen verran kaukana takanapäin, että haluaisin kertoa sen historian uudelleen, uusin sanoin ja lausein.

Tästä syystä olin hieman varautunut ottaessani vastaan tämän tehtävän. Viisi tekstiä verrattain lyhyessä ajassa tuntui suhteellisen työläältä tehtävältä ihmiselle, joka kirjoittaa vain tietyssä mielentilassa. Kiinnostavaa itsellenikin nähdä, mitä tapahtuu, kun velvoitettua kirjoittamista välttelevä kirjailija velvoitetaan kirjoittamaan.

Kenties yllätän itseni joka päivä tähdellisellä sanottavalla, itsestäni oppineena ja viikonlopun kirjallisuuskeskusteluista vaikuttuneena, inspiroituneena. Tai kenties kirjoitan huomenna tekstin, jossa kuvailen mahdollisimman tarkasti syömäni aamupalan. Tai siitä, miten nukuin ensimmäisen yöni valtavan kauniissa Haagissa, jossa saan vierailia ensimmäistä kertaa. Järjestäjät kun antoivat minulle vapaat kädet, mitä tahansa voi tapahtua. Kukaan ei voi estää minua kirjoittamasta täydellisestä sämpylästä.

Se ei välttämättä olisi lainkaan hullumpi ajatus.

Ystäväni lopetti puhelun sanomalla olevansa kateellinen siitä, että minä voin kirjoittaa milloin vain. Se on totta, vastasin, minä voin kirjoittaa milloin vain. Ja minä sanoin ystävälleni olevani kateellinen siitä, että hänelle on siunaantunut niin paljon sanottavaa.

Festival verhaal 2 (NL)*5 november 2021*

Vlak voordat ik naar het Crossing Border Festival afreisde, sprak ik met een goede vriend en collega over onze schrijfroutines. Deze vriend zou zich maar wat graag willen toespitsen op het schrijven van zijn volgende roman, dus ook 's avonds en tijdens het weekend, maar hij heeft ook twee jonge kinderen. Hij heeft genoeg te vertellen en zou zo pagina's kunnen vullen, maar komt daar door de drukte van het gezinsleven dus alleen tijdens de kantooruren aan toe. Mijn vriend vertelde me dat hij gedwongen is om te schrijven binnen een strak tijdschema. Al het scheppende werk wordt in een frame van enkele uren geperst, vertelde hij me, en dan is het weer afgelopen voor de rest van de dag. Alle inspiratie wordt weer opgeborgen tot de volgende ochtend en de hele avond maakt hij zich zorgen of er de volgende dag nog wat van over is.

Ik heb nooit vaste schrijfroutines gehad. Behalve dan de gewoonte mijn handen te wassen, voordat ik eraan begin. Ik dwing mezelf nooit te schrijven. Schrijven, daar kan ik me pas toe zetten wanneer ik geen haast heb om wat te zeggen. Verder maakt het niet uit welk jaargetijde het is of waar ik op dat ogenblik ben: midden in de nacht, alleen, zittend aan een schrijftafel, midden op de dag in een lunchcafé vol mensen, vroeg in de ochtend in het vliegtuig, in de trein of tijdens het hardlopen.

Mijn scheppende werk komt telkens weer voort uit de drang om iets te vertellen, het onvermogen om de woorden los te laten en van het verhaal, van mijn fictieve familie weg te lopen. Vaak wordt gedacht dat een schrijver elke dag iets moet schrijven – eender wat, desnoods een dagboek bijhouden – om in vorm te blijven. Die gedachte intrigeert me, omdat ik me met geen mogelijkheid kan voorstellen dat op een dag mijn woorden hun vorm zouden verliezen of dat ze me ooit helemaal in de steek zouden laten. Misschien voel ik daarom geen noodzaak en lukt me ook niet om elke dag te schrijven.

Taal leeft in zijn spreker als een beekje. Het voegt zich samen met andere stroompjes en die stroom voert een deel mee van alles waar hij mee in contact komt. We gebruiken taal voor alles wat zich binnen ons bewustzijn afspeelt, ook in onze dromen, en we hoeven geen pen vast te houden om onze werkelijkheid uit te schrijven. Onze talige esthetiek, de manier waarop we praten en denken, verandert elke dag en is onophoudelijk onderhevig aan de invloeden van haar omgeving. Als ik

mezelf zou opleggen te schrijven, zou ik de wijze waarop ik mijn taligheid en de ontwikkeling ervan onderbreken. En wanneer ik morgen terugkeer naar de tekst die ik vandaag heb geschreven, vind ik daar mijn verleden ik, een tijd, die alweer zo ver achter me ligt dat ik zijn verhaal opnieuw zou willen vertellen, met nieuwe woorden en zinnen.

Juist om die reden was ik wat terughoudend om deze opdracht aan te nemen. Vijf teksten in een relatief korte tijdsspanne klinkt als een best grote inspanning in de oren van iemand die enkel in een bepaalde gemoedstoestand aan het schrijven slaat. Ik vind het zelf ook interessant om te ontdekken wat er gebeurt wanneer een schrijver, die elke dwang om te schrijven vermijdt, gedwongen wordt om te schrijven.

Wie weet verras ik mezelf wel door elke dag iets erudiets te vertellen, iets te delen dat ik over mezelf heb geleerd, iets te delen van de inspiratie en de indrukken van de literaire gesprekken gedurende het komende weekend. Wie weet schrijf ik morgen wel een tekst waarin ik zo gedetailleerd mogelijk mijn ontbijt beschrijf. Of hoe ik de eerste nacht heb geslapen in het betoverend mooie Den Haag, dat ik voor het eerst bezocht. De organisatoren hebben ons immers carte blanche gegeven, dus er kan van alles gebeuren. Niemand kan me ervan weerhouden te schrijven over het perfecte broodje.

Dat lijkt me nog niet eens zo'n gek idee.

Net voor we ons gesprek afronden zei mijn vriend me jaloers te zijn op mijn vrijheid om te schrijven wanneer ik wil. 'Dat is waar,' antwoordde ik, 'ik kan schrijven wanneer ik dat wil. Maar,' voegde ik eraan toe, 'ik ben jaloers dat jij zoveel te vertellen hebt.'

Pajtim Statovci (FI)**Evelien Waegemans** (NL)**Festival story 3** (FI)*6 november 2021*

Olen tällä viikolla saanut ilon tutustua paitsi ympäri Eurooppaa tuleviin kirjailijoihin (Natasha Browniin Isosta-Britanniasta, Jens Meijeniin Belgiasta, Marta Baroneen Italiasta, Olivia Wenzeliin Saksasta sekä Tobi Lakmakeriin Alankomaista) ja heidän teoksiinsa myös kirjallisuuden kääntäjiin, jotka kääntävät tekstejämme eri kielistä ja kielille. Kiitos Crossing Border-festivaalille siitä, että saatoitte meidät yhteen ja järjestitte aikaa toisiimme tutustumiselle.

Olen ollut urallani poikkeuksellisen onnekas, sillä teoksiani on ilmestynyt yli 20:llä kielellä. Kääntäjä on usein pysynyt kirjasta toiseen samana, ja minulle on muodostunut heidän kanssaan hyvin läheinen ammatillinen suhde. Käännösprosessin aikana saatamme olla yllättävänkin tiiviisti yhteydessä, erityisesti jos käännös on kielellä, jota puhun sen verran, että minun on mahdollista lukea ja ymmärtää sitä mielekkäästi: englanniksi, ruotsiksi tai saksaksi.

Tavallisesti kääntäjät lähettävät minulle joukon kysymyksiä, joihin yritän parhaani mukaan vastata. Toisinaan kysymykset ovat niin kummallisia (ja huvittaviakin), että minun pitää esittää jatkokysymyksiä, jolloin asia on yleensä aina ratkennut. Suomalainen sananlasku ”kysyvä ei tieltä eksy” on kääntämisen polulla verraton neuvo.

Mielestäni verbi ”kääntää” ei tee oikeutta sille työlle, jonka kokonaisen romaanin kääntäminen toiselle kielelle vaatii. Spesifeihin tavan, ajan ja paikan konteksteihin kytkeytyvää kieltä sekä sen kuvia, metaforia ja vertauksia ei ole mahdollista mekaanisesti kääntää kielestä A kieleen B ilman tulkkia, joka ymmärtää sekä tekstin lähtöareenat että sen kohdeympäristöt.

Kääntäjä on maailmojen välittäjä, sillä jokainen sana elää omalla merkitysten alueellaan – jokaisessa kielessä, jokaisessa kontekstissa, joskus jopa jokaisessa käyttäjässä eri tavoin. Kaunokirjallisuuden kääntämisen kohdalla puhuisin mieluummin melkeinpä tulkitsemisesta tai sovittamisesta kuin kääntämisestä, sillä kääntäjä kirjoittaa teoksen aivan jokaisen sanan, jokaisen tavun, jokaisen kirjaimen uudelleen.

Sen jälkeen valmiilta käännökseltä vaaditaan uskollisuutta kaikkiin suuntiin – käännettävälle teokselle, sen tekijälle, sekä käännöksen saavalle yleisölle.

Tämän lisäksi käännöksen odotetaan hengittävän samaa ilmaa kuin alkuteoksen: tekstin sielun ja sävyn tulisi olla toisella kielelläkin tunnistettava, melkein kuin alkuperäisteoksen kirjoittajan tekstiä, vaikka kyseessä onkin jo olemassa oleva teksti.

Työ on tarkkaa, anteeksiantamatonta ja herkkää, sillä yhdenkin sanan unohtuminen, muuttaminen tai väärinymmärtäminen voi muuttaa merkitystä niin drastisesti, että tarkoitettu sanoma kääntyy itseään vastaan. Työ myös edellyttää jatkuvaa päätöksentekoa, lisäysten ja poistojen tekemistä, tuhansien ja tuhansien vaikeiden ajatuksenjuoksujen, kuvallisten ilmaisujen, paikallisten idiomien ja loputtomien virkerakenteiden valitsemista ja uudelleenmuotoilua, yhä uudelleen ja uudelleen ja uudelleen. Ja uudelleen. Kuulostaa kovin tutulta.

Lopuksi vielä sana sämpylöistä, kuten luvattu ja uhattu. Täydellinen täytetty sämpylä on sellainen, jossa täytteiden ja leivän suhde on juuri oikeanlainen. Jos täytteitä on liikaa, leivän maku ei pääse oikeuksiinsa, ja jos leipä on liian tuhti suhteessa täytteisiin, vaarana on, että sämpylä jää kuivaksi. Huomiseen!

Festival verhaal 3 (NL)*6 november 2021*

In de afgelopen week heb ik het genoeg gehad om kennis te maken met aanstormende schrijvers uit heel Europa (Natasha Brown uit Groot-Brittannië, Jens Meijen uit België, Marta Barone uit Italië, Olivia Wenzel uit Duitsland en Tobi Lakmaker uit Nederland) en hun werk, maar ook met de literair vertalers die onze teksten vanuit de verschillende talen in andere talen vertalen. Mijn dank gaat uit naar de organisatoren van het *Crossing Border Festival* die ons hebben samengebracht en ons de tijd gaven om elkaar te leren kennen.

Ik heb uitzonderlijk veel geluk gehad met mijn carrière en mijn werk is verschenen in meer dan 20 talen. De vertalers zijn voor elk boek doorgaans dezelfde gebleven en ik heb met hen een hechte professionele band kunnen opbouwen. Tijdens het vertaalproces werken we soms verrassend nauw met elkaar samen, vooral wanneer de vertaling in een taal is, die ik zelf in die mate beheers dat ik kan meelesen en het meeste kan begrijpen, zoals Engels, Zweeds of Duits.

Doorgaans sturen de vertalers me een reeks vragen op en die beantwoord ik dan zo goed als ik kan. Er zitten wel eens vragen tussen die zo curieus zijn (en vermakelijk) dat ik tegenvragen moet stellen, waarna het vraagstuk uiteindelijk meestal wel opgelost wordt. In het Fins heb je een spreekwoord dat zegt: 'wie vraagt raakt nooit de weg kwijt,' en dat lijkt me voor vertalen een gouden raad.

In het Fins betekent 'vertalen' ook 'omdraaien', zoals bij een bladzijde, en die term vind ik eigenlijk geen recht doen aan het werk dat nodig is voor het vertalen van een volledige roman in een andere taal. Een taal, die onlosmakelijk verbonden is met de contexten van specifieke gewoontes, tijden en ruimtes, en de beelden, metaforen en vergelijkingen die erbij komen kijken, kan onmogelijk mechanisch omgedraaid worden van taal A naar taal B zonder de tolk die zowel het toneel van de brontekst begrijpt als het milieu van de doeltekst.

De vertaler is een bemiddelaar tussen werelden, want elk woord leeft in de omgeving van zijn eigen betekenis – in elke taal, in elke context en soms zelfs in elke gebruiker op zijn eigen manier. Bij het vertalen van literatuur zou ik het zelfs liever hebben over vertolken of afstemmen dan over vertalen, omdat de vertaler het werk woord per woord, lettergreep voor lettergreep, zelfs letter voor letter opnieuw schrijft.

Daarna moet de voltooide vertaling aan alle kanten loyaliteit tonen: aan het originele werk, aan de auteur en aan het publiek dat de vertaling in ontvangst neemt. Bovendien wordt de vertaling geacht dezelfde geest uit te ademen als het originele werk: de ziel en het timbre van de tekst moeten in de andere taal herkenbaar blijven, haast hetzelfde blijven als in de tekst van de oorspronkelijke auteur, ook al gaat het over een reeds bestaande tekst.

Het werk is nauwgezet, meedogenloos en precair, want één vergeten, veranderd of verkeerd geïnterpreteerd woord kan de betekenis zo drastisch omgooien dat de bedoelde boodschap zich tegen zichzelf keert. Je neemt voortdurend beslissingen, schrapt en voegt toe, stoeit met duizenden gedachtenkronkels, ronkende woordbeelden, regionale zegswijzen en je schuift onophoudelijk met zinsdelen, zodat de opbouw van je zin klopt, heen en weer en heen en weer. En nog een keer.

Dat klinkt me erg bekend in de oren.

Tot slot wilde ik toch nog iets zeggen over broodjes, zoals ik had beloofd en gedreigd. Het perfecte belegde broodje is er eentje, waarbij de verhouding tussen brood en beleg precies goed is. Als je te veel beleg hebt, komt de smaak van het brood niet tot zijn recht en als er te veel brood is in verhouding tot het beleg, loop je het risico dat je broodje te droog wordt.

Tot morgen!

Pajtim Statovci (FI)**Evelien Waegemans** (NL)**Festival story 4** (FI)*7 november 2021*

Tämä on ainoa teksti, jonka kirjoittamista suunnittelin etukäteen. Aiheeni oli selvä, kuten myös tekstini viesti. Kirjoitin ylös lainauksia viime aikoina lukemistani kirjoista, joita aikomukseni oli siteerata. Suunnittelin toisen festivaalipäiväni niin, että pääsisin kuuntelemaan erästä kirjailijaa, joka on kirjoittanut samaa aihetta sivuavan, vivahteikkaan, yltäkyläisen romaanin täynnä tunnetta ja poikkeuksellisen kaunista kieltä. Kaikki oli valmiina.

Kävin kuin kävinkin kuuntelemassa kirjailijaa, ja hän veti minut aika lailla sanattomaksi. Hän puhui lavahaastattelussaan tavallisista aiheista, samoista joista kirjailijat usein puhuvat: siitä, miten hänestä tuli kirjailija, miten osattomuudessa eläminen on vaikuttanut häneen ajattelijana, miten poikkeuksellisista oloista hän on ryhtynyt kirjoittamaan esikoisromaaniaan, jota on juhlittu ympäri maailmaa. En odottanut, että liikuttuisin niin syvästi hänen tarinastaan ja sen kauneudesta, mutta niin vain tapahtui, uskoakseni sekä minulle että niille sadalla muulle, jotka olivat kuuntelemassa hänen keskusteluaan. Vieressäni oleva nainen otti jossakin vaiheessa esiin nenäliinan kuivatakseen kyyneleitään, takanani istuva pariskunta päästeli suustaan ihailevia, myötämielisiä huokauksia, ja välillä koko yleisö alkoi taputtaa sille, miten tarkasti ja näkemyksellisesti kirjailija puhui työstään, sen lähtökohdista ja tavoitteista.

Kirjoitin hänen ajatuksiaan ylös paperille, väliin melkein kuin päiväkirjaan, sillä hänen kuuntelemisestaan tuli minulle nopeasti hyvin yksityinen, intiimi kokemus. Sellainen, jota haluaa jostain syystä vielä varjella, jonka haluaa pitää sisällään ja elää uudelleen. Kokemus, jonka merkitystä ei välttämättä osaa pukea sanoiksi mutta josta tietää, ettei sitä voi millään käsitellä muutamalla sadalla sanalla. Eilen, matkalla festivaalialueelta takaisin hotellille, näin erään sisustusliikkeen ikkunassa sinapinvärisen maljakon. Välittömästi maljakon nähtyäni minun oli pysähdyttävä, astuttava ovesta sisään, mentävä ostamaan se. Myyjän paketoitessa maljakkoa mietin, tarvitsenko sitä todella, sillä minun pitää matkustaa sen kanssa Suomeen, kuljettaa maljakkoa käsimatkatavaroissa ja täten jatkuvasti varoa laukkuni kanssa, ettei se vain särkyisi.

Ei, minun on saatava se, sanoin itselleni, sillä maljakko on valtavan kaunis, esine jonka olemassaolo, tieto siitä että se löytää kotinsa minun luotani, sekä tuo minulle suurta iloa että tulee muistuttamaan minua tästä matkasta. Sanoin tänään eräälle paikalliselle toimittajalle, etten tohtisi lähteä vielä kotiin, koska minulla on ollut täällä niin mukavaa. Matkustan työni puolesta paljon, mutta harvemmin suhtaudun kotiinlähtöön tällä tavalla. Ihmiset – muut esiintyjät,

festivaalin työntekijät ja kävijät – ovat olleet valtavan ystävällisiä ja vieraanvaraisia (ja kielitaitoisia!).

Ehkä ostin maljakon siksi, että aikani täällä pysähtyisi. Vangitakseni tuohon esineeseen jotakin erityistä ja ainutkertaista. Saadakseni olla kauneuden äärellä.

Festival verhaal 4 (NL)*7 november 2021*

Dit is de enige tekst waar ik van tevoren al over had nagedacht.

Ik zag het onderwerp helder voor me, net als de boodschap van mijn tekst. Ik had wat citaten opgeschreven uit boeken die ik recent heb gelezen en waar ik uit wilde citeren. De tweede festivaldag had ik zo ingepland, dat ik naar een auteur kon gaan luisteren die dezelfde thema's aansnijdt als ik en een genuanceerde en gelaagde roman heeft geschreven in zijn uitzonderlijk mooie stijl vol emotie. Alles was voorbereid.

Toen de schrijver begon te vertellen, werd ik met stomheid geslagen. Tijdens het interview daar op het podium sprak hij over onderwerpen waar schrijvers wel eens vaker over spreken: over hoe hij schrijver is geworden, hoe zijn leven in een kansarme positie hem heeft beïnvloed als denker en hoe hij te midden van uitzonderlijke omstandigheden zijn intussen wereldwijd bejubelde debuutroman begon te schrijven.

Ik had niet verwacht dat ik zo diep geraakt zou worden door zijn verhaal en de schoonheid ervan, maar het overviel me, en volgens mij gold dat ook voor de honderd anderen die het gesprek bijwoonden. De vrouw naast me pakte op een zeker ogenblik een zakdoekje tevoorschijn om haar tranen mee te drogen, het koppel achter me zuchtte bewonderend en vol mededogen en soms gebeurde het zomaar dat de nauwkeurige en inzichtelijke wijze waarop de schrijver over zijn werk sprak, over zijn uitgangspunten en zijn doelen, het publiek spontaan deed applaudisseren.

Ik schreef zijn gedachten op papier, soms zelfs in dagboekstijl, omdat het luisteren naar hem voor mij al gauw een erg persoonlijke, intieme ervaring werd. Een ervaring die je om de een of andere redenen nog wilt beschermen, die je binnenin je wilt koesteren en opnieuw beleven. Een ervaring die je niet noodzakelijk in woorden kunt omzetten, maar waarvan je weet dat je ze niet in enkele honderden woorden gegoten krijgt.

Gisteren zag ik op de terugweg van het festival naar het hotel in de etalage van een interieurzaak een vaas staan in die amberbruine kleur van Finse mosterd. Toen de vaas me in het oog sprong, bleef ik ter plekke staan en móest ik de zaak binnenstappen om haar te kopen. Terwijl de verkoper de vaas voor me inpakte, maakte ik voor mezelf de afweging of ik haar echt nodig had, omdat ik ermee naar Finland moest

reizen, de vaas in mijn handbagage moest meenemen en zodoende voortdurend zou moeten oppassen met mijn koffer, zodat de vaas niet zou breken.

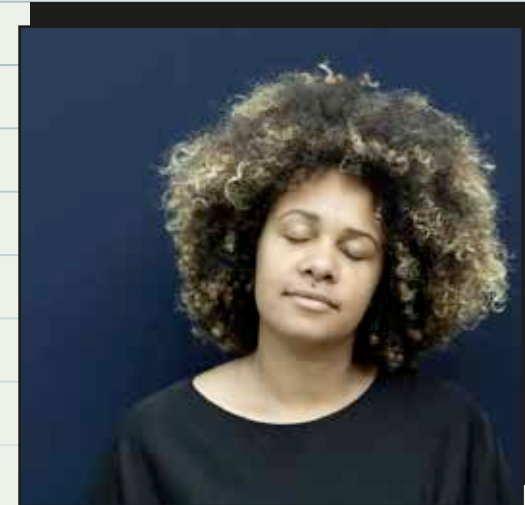
'Nee,' zei ik tegen mezelf, 'ik moet haar hebben, want die vaas is adembenemend mooi, een voorwerp waarvan het bestaan en de wetenschap dat ze een thuis zal krijgen in mijn huis, mij ontzettend veel vreugde brengt en mij zal blijven herinneren aan deze reis.'

Ik zei vandaag tegen een plaatselijke journalist, dat ik nog lang niet naar huis zou willen, omdat ik het hier zo naar mijn zin heb. Ik reis veel voor mijn werk, maar zelden sta ik op deze manier tegenover mijn vertrek. De mensen – de andere artiesten, de crew van het festival en de bezoekers – zijn ontzettend aardig en gastvrij (en taalvaardig!) geweest.

Misschien kocht ik de vaas zodat mijn tijd hier stil zou blijven staan. Zodat ik in dat voorwerp iets speciaals en unieks zou kunnen vangen. Zodat ik me kan omringen met schoonheid.

the Chronicles 2021

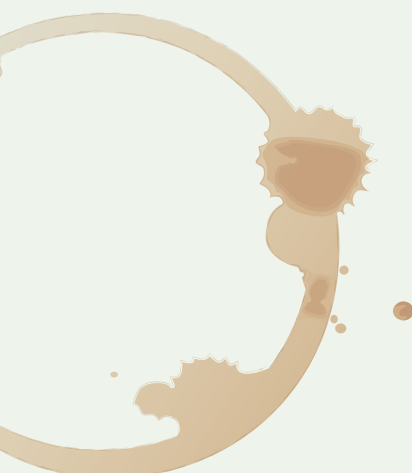
Writer
Olivia Wenzel (DE)

Translated by
Peter Huijzer (NL)

Original story in
German

Translation in
Dutch

Olivia Wenzel (DE)**Peter Huijzer** (NL)**Festival story 1** (DE)*4 november 2021*

letztens saß ich beim brunch mit einer freundin, die kurz in berlin zu besuch war, und fiel aus allen wolken. mein frisch gepresster o-saft war fast leer, als sie fragte:

na? wollen wir heute noch in eine ausstellung gehen?

einfach so, als wäre das normal.

erst da wurde mir klar, dass ich verlernt hatte, kultur zu konsumieren. dass ich spontan, unvorbereitet, selbstverständlich und analog, an einem beliebigen samstag eine beliebige ausstellung besuchen könnte – diese möglichkeit war mir abhanden gekommen, ich hatte sie verloren.

wir gingen dann in die ausstellung "offener prozess" am berliner maxim gorki theater – eine ausstellung zur aufarbeitung des nsu-komplexes. (nsu steht für "national sozialistischer untergrund": drei weiße menschen aus jena tauchten um 1999 ab, und ermordeten zwischen 2000 und 2007 zehn menschen. 9 davon waren männlich und hatten sichtbaren migrationshintergrund, eine weitere person war eine weiße polizistin. ihren namen kennen in deutschland bis heute sehr viele menschen, genau wie die namen der täter:innen. außerdem verübte der nsu diverse sprengstoffanschläge, zahlreiche mordversuche und raubüberfälle. dass zwei weiße männer aus jena so lange unentdeckt und unbehelligt systematisch menschen ermorden konnten, war nur möglich, weil sie ein umfeld von 100 bis 200 unterstützer: innen hatten – darunter menschen in deutschen behörden, v-männer und funktionäre rechter parteien.)

zwei arbeiten in der ausstellung kamen mir nah:

in einer art lehrvideo spricht ülkü süngün die namen der 10 ermordeten richtig aus. sie wiederholt die namen der söhne, brüder, ehemänner und väter in sachlichem, dennoch freundlichem ton, und holt damit nach, was deutsche medien versäumten. in einer anderen arbeit richtet belit sağ einen genauen blick auf die veröffentlichten fotos der ermordeten. sie kommentiert die bearbeitungsformen der einzelnen bilder und macht dadurch sichtbar, was "uns" bisher gezeigt wurde. dadurch begreife ich: es ist kein zufall, dass mich die bilder der ermordeten- zum teil mehrfach und zu

dunkel kopiert – in ihrer ästhetik an mugshots erinnern, während ich – wenn ich an fotos des nsu denke – nur verschmitzt grinsende, im camper den sommerurlaub genießende weiße männer vor mir sehe.

nach der ausstellung ging ich mit meiner freundin noch sushi essen, bevor ich sie zum zug brachte. am abend war ich zu einem geburtstagsdinner eingeladen, von dem aus ich nachts auf eine privatparty in einer überfüllten altbau-wohnung geriet: betrunken tanzende menschen, alle in socken auf klebrigen dielen, in einem extra dafür freigeräumten zimmer. menschen, die sich in der küche aneinander vorbei drängten, weil sie hofften, im kühlenschrank noch mehr alkohol zu finden, warteschlangen vor dem klo – fantastisch. dieser tag war ein tag, wie ich ihn seit monaten, vielleicht vielleicht jahren nicht mehr erlebt habe. seine unvorhersehbarkeit, seine unterschiedlichen intensitäten, das nahe beieinander von konsum und banalität, von schmerz und euphorie, die abrupte, vermeintliche abwesenheit der corona-routinen – es hat viel in mir bewegt. und vielleicht schreibe ich das gerade auf, weil ich mir in meiner vorfreude auf crossing border (ghostpoet! colson whitehead!) ähnliches erhoffe: krachende intensitäten, unvorhersehbarkeiten, randvolle tage, ausnahmezustände vom alltag gewordenen ausnahmezustand ... wahrscheinlicher aber ist, dass ich all das gerade aufschreibe, weil ich etwas aufschreiben soll. denn als ich die schöne einladung fürs festival annahm, ahnte ich noch nicht, dass ich dafür fünf texte verfassen müsste, idealerweise mit je 500–600 wörtern je blog. hier sitze ich also im schlafanzug, mit mundgeruch und einer deadline im nacken, und starre auf meinen rechner. und klicke mich durch die festival page. und klicke mich durch alles mögliche. asos shopping bag. nsu komplex. youtube interview mit dem erfinder von "random acts of flyness". time tree calendar. ebay kleinanzeigen. zalando shopping bag. monki shopping bag. und ich klicke und tippe und beginne auf englisch zu denken: i sit in front of my macbook, again, always, all the time now. it never ends, es hört nicht auf. das eigene leben online verwalten und gestalten und kommunizieren: ein endloses labyrinth aus ineinander laufenden to do's. i'm so tired of this ... vielleicht sagen meine offenen tabs auf dem bildschirm mehr über eine gegenwart aus, als ich es derzeit aus dem stegreif könnte? vielleicht wäre es sinnvoller zu beschreiben, was sie zeigen, als irgendeinen tag?

Festival verhaal 1 (NL)*4 november 2021*

laatst zat ik te brunchen met een vriendin die kort in berlijn op bezoek was en werd ik als door de bliksem getroffen. mijn glas verse jus was bijna leeg toen ze vroeg:

en? gaan we vandaag nog naar een tentoonstelling?

toen pas beseftte ik dat ik verleerd was cultuur te consumeren. dat ik spontaan, onvoorbereid, vanzelfsprekend en analoog, op een willekeurige zaterdag een willekeurige tentoonstelling kon bezoeken – die mogelijkheid kende ik niet meer, die was ik kwijtgeraakt.

daarop gingen we naar de tentoonstelling 'offener prozess' in het maxim gorki theater – een tentoonstelling over de verwerking van het nsu-complex. (nsu staat voor 'nationaalsocialistische ondergrondse': drie witte mensen uit jena doken rond 1999 onder en vermoordden tussen 2000 en 2007 tien mensen. 9 daarvan waren mannen en hadden zichtbaar een migratieachtergrond, een persoon was een witte politieagente. veel mensen in duitsland kennen hun namen nog altijd, net als de namen van de daders. bovendien pleegde de nsu verschillende bomaanslagen, talrijke roofovervallen en deed ze vele pogingen tot moord. dat twee witte mannen uit jena zo lang onopgemerkt en ongehinderd systematisch mensen konden vermoorden, was enkel mogelijk omdat ze gesteund werden door een netwerk van 100 tot 200 personen – waaronder mensen binnen duitse overheidsinstanties, undercoveragenten en functionarissen van rechtse partijen.)

twee werken van de tentoonstelling raakten me:

in een soort instructievideo spreekt ülkü süngüng de namen van de 10 vermoorde mensen correct uit. ze herhaalt de namen van de zonen, broers, echtgenoten en vaders op een zakelijke maar niettemin vriendelijke toon, en doet daarmee alsnog datgene wat de duitse media verzuimden. in een ander werk richt belit sağ een precieze blik op de gepubliceerde foto's van degenen die vermoord werden. ze levert commentaar op de manieren waarop de verschillende afbeeldingen zijn bewerkt en maakt daarmee zichtbaar wat 'ons' tot dusver werd getoond. daardoor begrijp ik dat het geen toeval is dat de afbeeldingen van deze vermoorde mensen – voor een deel meerdere keren en te donker gekopieerd – in hun esthetiek aan mugshots doen denken, terwijl ik als ik aan de foto's van de nsu denk enkel ondeugend grijnzende witte mannen die in een camper van de zomervakantie genieten voor me zie.

na de tentoonstelling ging ik nog sushi eten met mijn vriendin, voor ik haar naar de trein bracht. die avond was ik uitgenodigd op een verjaardagsdiner, waarna ik 's nachts op een huisfeestje in een overvolle, oude woning belandde: dronken dansende mensen, allemaal op hun sokken op de plakkerige houten vloer, in een speciaal daarvoor leeggeruimde kamer. mensen die zich in de keuken langs elkaar heen wurmden, in de hoop dat er in de koelkast nog meer alcohol te vinden was, wachtrijen voor de wc – fantastisch. deze dag was een dag zoals ik die al maanden, misschien jaren niet meer had beleefd. de onvoorspelbaarheid, de variaties in intensiteit, de dunne lijn tussen consumptie en banaliteit, tussen pijn en euforie, de abrupte, schijnbare afwezigheid van coronaroutines – dat maakte veel in me los. en misschien schrijf ik dit nu op omdat ik me verheug op crossing border (ghostpoet! colson whitehead!) en daar ook op zoiets hoop: botsende, intense ervaringen, onvoorspelbaarheden, propvolle dagen, uitzonderingstoestanden op de alledaags geworden uitzonderingstoestand... maar het is waarschijnlijker dat ik dit nu allemaal opschrijf omdat ik iets moet opschrijven. want toen ik die mooie uitnodiging voor het festival aannam, vermoedde ik nog niet dat ik daarvoor vijf teksten moest schrijven, liefst van 500-600 woorden per blog. dus zit ik hier in mijn pyjama, met een kegel en met een deadline in mijn nek, en staar naar mijn computer. en klik door het festivalprogramma. en klik door van alles en nog wat. asos shopping bag. nsu complex. youtube interview met de bedenker van 'random acts of flyness'. time tree calendar. ebay advertenties. zalando shopping bag. monki shopping bag. en ik klik en typ en begin in het engels te denken: i sit in front of my macbook, again, always, all the time now. it never ends, het houdt niet op. je eigen leven online beheren en vormgeven en communiceren: een eindeloos labyrint van in elkaar overlopende to do's. i'm so tired of this... misschien zeggen de openstaande tabbladen op mijn beeldscherm meer over het heden dan wat ik er nu zo een-twee-drie over kan zeggen? misschien is het zinvoller te beschrijven wat daarop te zien is, dan een of andere dag?

Olivia Wenzel (DE)**Peter Huijzer** (NL)**Festival story 2** (DE)*5 november 2021*

- ich fahre lange stunden im zug von berlin nach den haag, zum ersten mal in meinem leben in der ersten klasse, sehr fruh sehr billig gebucht, awesome. das abteil füllt sich schnell. eine schöne, massige person setzt sich mir gegenüber und verdrängt freundlich, stück um stück, über stunden, meine füße unter dem tisch. nach einer weile sitze ich mit dem laptop auf dem schoß und zurückgezogen in meinen sitz da, schaue mir das erste mal den festival-plan gründlich an. stelle enttäuscht fest, dass ghostpoet parallel zu einem event stattfindet, an dem ich beteiligt sein werde. stelle beinahe ärgerlich fest, dass er am abend davor - freitag abend also - im berliner savvy contemporary live spielt. das savvy: ein guter ort, den ich oft am liebsten umarmt hätte. ein jugendlicher, stark erkälteter skater neben mir schläft mittlerweile so tief, dass er nicht merkt, wie seine hand von der lehne zwischen uns herüber rutscht und sachte meine flanke touchiert.

- das w-lan in der ersten klasse ist das gleiche wie in der zweiten; ghostpoet war zweimal für den mercury prize nominiert, lese ich. dann: der mercury preis, der nichts mit freddy mercury zu tun hat, ist ein alter preis mit renommé. die band gorillas lehnte es einst ab, auf der shortlist zu stehen, sagt wikipedia. ein bandmitglied habe geäußert:

winning the award would be like carrying around a dead albatross around your neck for eternity.

- ein paar ehemalige gewinner für die ewigkeit: young fathers. diese band habe ich mal geliebt - ihre musik, ihre ausgelassenen, energetischen live shows. dann kam spotify und ich vergaß sie; die algorithmen drängen leichter zu mir durch als mein gedächtnis. jetzt klicke und höre ich beseelt ihr konzert bei kexp. warum kommt eigentlich so viel erbärmliche musik aus deutschland? warum gibt es fast nichts, das den young fathers, ghostpoet, the xx oder zighundert anderen britischen bands das wasser reichen könnte? warum habe ich eigentlich aufgehört, musik zu machen? weil ich damals dieses eine und einzige buch, das mir immer wieder neu begegnet und mich einfach nicht loslässt, schreiben musste?

- ein musikvideo der young fathers auf youtube: random visual content wird in leckig-lecki ästhetik aneinander montiert. am ende legt der clip seine stilmittel offen und es wird eingeblendet: the act of making people care.

i didn't really care, denke ich, die visuals haben mich nicht gekriegt. eine songzeile

dagegen schon: *i wanna be king until i am. die zeile berührt mich an einer unklaren stelle,*

i wanna be me until i am.

- als nächstes dann kexp mit psychotic monks. ein user kommentiert treffend: in dieser band wirkt jeder, als wäre er der protagonist.

ich höre und fühle: *i wanna be this sound.*

- als ich im zug zur toilette gehe, erinnere ich mich an ein gespräch mit einer freundin. sie vertraute mir an, dass sie sich vor langen reisen hin und wieder einen einlauf gemacht habe, präventiv. unterwegs in bus, zug oder flugzeug sei auf langstrecken bei ihr alles wie zugeknotet. da komme einfach nichts raus, egal, wie sehr sie sich entspanne. und irgendwann könne das höllisch weh tun oder sogar gefährlich werden. als ich mich zurück auf meinen platz schiebe, ist der junge skater wach und trinkt coke zero. auf seinem skateboard klebt kein einziger sticker. ich verkneife mir, ihn zu fragen, ob er die netflix-doku shiny flakes kennt, die ich jetzt beginne zu schauen. shiny flakes - der größte online-drogen-store, den deutschland je sah, im alleingang betrieben von einem teenager. über 100 postpakete hat maximilian s. bis zu seiner festnahme täglich gepackt und versandt, über 16.000 bitcoins schon vor jahren gekauft. die ermittler:innen konnten seine wallets bis heute nicht vollständig ausfindig machen, millionär ist er mindestens. der etwas zu selbstsicher wirkende, junge mann erhält online viel zuspruch und respektsbekundungen. auch ich bin beeindruckt, als ich die doku sehe, der skater guckt verstohlen mit.

- ich liege im hotelzimmer und habe den ganzen tag am laptop an einer laudatio gearbeitet, in der ich etwas lobe, von dem ich keine ahnung habe. denn ich habe 2021 diverse jurytätigkeiten angenommen ohne zu überblicken, was das bedeutet. dadurch allerdings unberechenbare dynamiken kollektiver urteilsfindung kennengelernt: oft wird der tote albatros denjenigen um den hals gelegt, auf die sich eine mehrheit, teils recht leidenschaftslos, einigen kann. tote vögel für vernünftige kompromisse, irgendwie gut zu wissen.

read more →

Olivia Wenzel (DE)**Peter Huijzer** (NL)*5 november 2021*

- ich liege im hotelzimmer und will noch mal schlafen, ehe ich die übrigen chronicle-kids kennenlerne. schmeiße dann aber doch tinder an; digitale stadtbesichtigung. immer wieder geben personen an, dass sie sich für kunst, politik und craftsbeer interessieren. ansonsten die gleichen gesichter und selfies und posen vor schlafzimmer-spiegeln wie überall:

*the act of making people care**about nothing but their own image.**the act of making people into mass produced goods.**the act of making people see themselves**everywhere and always.*

- ich sitze im hotelzimmer und habe die anderen chronicle leute getroffen, es war nett. doch die morgendliche deadline drückt, deshalb kein alkohol, kein versacken, nur spröde disziplin. und eine spielerei, für dich, lieber peter, nun hast du drei kleine stunden zum übersetzen dieses viel zu langen, ziellosen texts und musst obendrein mit einem lyrischen gruß enden, ha!

digitale chroniken:

ein toter albatros um den hals

ein protagonist, der jeder sein könnte

auch du

eine zunge, die ein messer kitzelt

petersilie, die sich an zähne schmiegt

wenn menschen nichts als ideen sind

welche will ich sein

wenn menschen nichts als bilder sind

wohin damit

*i may not be around but i'm ready to shine**i may not be around but i'm ready to shine**shine shine shiny flakes**rain rain rainy day**outside my window the gray awaits.*

Festival verhaal 2 (NL)*5 november 2021*

- ik zit urenlang in de trein van berlijn naar den haag, voor het eerst van mijn leven eerste klas, heel vroeg en heel goedkoop geboekt, awesome. de coupé loopt snel vol. een mooie, lijvige persoon komt tegenover me zitten en verdringt stukje bij beetje, uur na uur, mijn voeten onder de tafel. na een tijdje zit ik met mijn laptop op mijn schoot, teruggetrokken in mijn stoel en kijk ik voor het eerst goed naar het festivalprogramma. ik stel teleurgesteld vast dat ghostpoet tegelijk optreedt met een evenement waar ik aan meedoe. ik stel bijna boos vast dat hij de avond ervoor - op vrijdagavond dus - in de savvy contemporary speelt. een jonge, zwaar verkouden skater naast me slaapt intussen zo diep dat hij niet doorheeft hoe zijn hand van de leuning tussen ons in glijdt en zachtjes mijn zij aanraakt.

- de wifi in de eerste klas is dezelfde als in de tweede; ghostpoet werd twee keer voor de mercury prize genomineerd, lees ik. dan: de mercury prijs, die niets met freddy mercury te maken heeft, is een oude, prestigieuze prijs. de gorillaz weigerden ooit op de shortlist te staan, zegt wikipedia. een lid van de band heeft gezegd: *winning the award would be like carrying around a dead albatross around your neck for eternity.*

- een paar eerdere prijswinnaars voor de eeuwigheid: young fathers. ooit was ik dol op deze band - hun muziek, hun uitzinnige, energieke liveshows. toen kwam spotify en vergat ik ze; de algoritmes dringen makkelijker tot me door dan mijn geheugen. nu klik ik op hun concert bij kexp en luister met bezieling. waarom komt er eigenlijk zoveel belabberde muziek uit duitsland? waarom is er bijna niets dat kan tippen aan de young fathers, ghostpoet, the xx of legio andere britse bands? waarom ben ik eigenlijk gestopt met muziek maken? omdat ik destijds dat ene en enige boek moest schrijven dat telkens weer op mijn pad komt en me simpelweg niet loslaat?

- een videoclip van de young fathers op youtube: random visuele content wordt met gelikte esthetiek aan elkaar gemonteerd. aan het eind onthult de clip zijn eigen stijlmiddelen en verschijnt de tekst: *the art of making people care.*

i didn't really care, denk ik, ik werd niet gegrepen door de visuals. wel door een tekstregel: *i wanna be king until i am.* de regel raakt me, op een onduidelijke plek, *i wanna be me until i am.*

- vervolgens kexp met de psychotic monks. een user reageert treffend: in deze band lijkt iedereen de hoofdpersoon te zijn.

ik luister en voel: *i wanna be this sound.*

- als ik in de trein naar de wc ga, moet ik denken aan een gesprek met een vriendin. zij vertrouwde me toe dat ze voor lange reizen soms preventief een klyasma zette. onderweg in de bus, in de trein of in het vliegtuig was het op lange afstanden of alles bij haar was dichtgeknoopt. er kwam gewoon niets uit, zei ze, hoe ze zich ook ontspande. en op een gegeven moment kon dat verschrikkelijk pijn gaan doen of zelfs gevaarlijk worden. als ik terug op mijn plaats schuif, is de jonge skater wakker en drinkt hij coca cola zero. er zit geen enkele sticker op zijn skateboard. ik weerhoud me ervan te vragen of hij de netflix-docu shiny flakes kent, die ik nu begin te kijken. shiny flakes - de grootste drugswebshop die duitsland ooit gekend heeft, geheel alleen door een tiener gerund. voor zijn arrestatie verpakte en verstuurde maximilian s. bijna dagelijks meer dan honderd postpakketjes, jaren geleden al kocht hij meer dan 16.000 bitcoins. de recherche heeft zijn wallets nog altijd niet volledig kunnen opsporen, hij is minstens miljonair. de iets te zelfverzekerde jonge man oogst online veel waardering en respect. ook ik ben onder de indruk als ik de docu bekijk, de skater kijkt heimelijk mee.

- ik lig op mijn hotelkamer en heb de hele dag op mijn laptop aan een laudatio gewerkt, waarin ik iets prijs waar ik niets van afweet. ik heb namelijk in 2021 verschillende jurywerkzaamheden aangenomen, zonder te overzien wat dat inhoudt. daardoor heb ik niettemin de onberekenbare dynamiek van collectieve oordeelsvorming leren kennen: vaak wordt de dode albatros om de nek gehangen van degene over wie een meerderheid, voor een deel zonder enig enthousiasme, het eens kan worden. dode vogels voor redelijke compromissen, goed om te weten.

- ik lig op mijn hotelkamer en wil nog even slapen, voor ik de andere chronicle-kids zal leren kennen. maar ga dan toch op tinder; digitale stadsbezichtiging. telkens weer geven mensen aan dat ze geïnteresseerd zijn in kunst, politiek en craftbeer. verder dezelfde gezichten en selfies en poses voor slaapkamerspiegels als overal.

[read more](#) →

Olivia Wenzel (DE)**Peter Huijzer** (NL)*5 november 2021**the art of making people care**i may not be around but i'm ready to shine**about nothing but their own image.**i may not be around but i'm ready to shine**the art of making people into mass produced goods.**shine shine shiny flakes**the art of making people see themselves**rain rain rainy day**everywhere and always.**outside my window the gray awaits.*

- ik zit op mijn hotelkamer en heb de andere chronicle-mensen ontmoet, het was leuk. maar de ochtenddeadline roept, daarom geen alcohol, niet doorzakken, enkel strenge discipline. en een aardigheidje, voor jou, lieve peter, nu heb je een kleine drie uur om deze veel te lange, doelloze tekst te vertalen en moet je ook nog eens afsluiten met een dichtelijke groet, ha!

digitale kronieken

een dode albatros om je nek

een hoofdpersoon die iedereen zou kunnen zijn

ook jij

een tong die een mes kietelt

peterselie die zich tegen tanden vlijt

als mensen enkel ideeën zijn

welke wil ik zijn

als mensen enkel foto's zijn

wat moeten we ermee

Festival story 3 (DE)

6 november 2021

lieber peter, guten morgen!

today four things might happen:

1. i will torment you with the difficulties of local dialects.
2. i will tell you about a very friendly person i talked to on the phone.
3. my little, boring experiences in the hotel will again melt into a sort of poem. (ha!)
4. i want to admit to you or maybe even say sorry: diese schreibübungen bereiten mir eine, kleine sadistische freude, seit ich begriffen habe, in was für nöte sie dich bringen (andere menschen, die dem kapitalismus noch mehr huldigen als ich, würden sagen: vor welcher großartigen herausforderung sie dich stellen!). trotzdem oder vielleicht gerade deswegen – wegen des bisschen sadismus', der mich zum spielen einlädt – gelingt es nicht, hier in der kürze der schreibzeit in eine tiefe zu gehen. insofern tut es mir auch ein wenig leid, dass du dich an diesen oberflächlichen spielereien abarbeiten musst (es tut mir *leid*, aber es tut *mir* kein leid: *a wordplay straight outta hell, lol*). denn vielleicht trägst du schon länger – ganz heimlich, in der hintersten kammer deines herzens versteckt – den wunsch, etwas ganz kraftvolles, existentielles zu bearbeiten? war diese frage zu suggestiv? lieber offener stellen. lieber peter, sag' mir doch bitte: gibt es einen text, den du unbedingt einmal ins niederländische übertragen würdest? gern kannst du mir in diesem kästchen deine antwort aufschreiben, feel free!

[_____]

und noch eine frage fällt mir ein – sie speist sich aus meiner wachsenden abhängigkeit von internet und von meinem vermeintlich zufallsgenerierten surfen darin:

was findet eigentlich online statt, das offline keine relevanz hat?

falls dir dazu eine antwort, ein gedanke, eine kritik einfällt, schreib' sie gerne hier hinein, selbstredend (selbstredend!) in einer sprache deiner wahl. ich würde mich freuen:

[_____]

jetzt aber zurück zum blog, zurück zu meinem ego, zurück in die banalität. na komm, lieber peter, komm mit:

– als ich mittwoch gegen mitternacht im hotel ankomme, huscht aus einem hinterzimmer an ein mann, der aussieht wie ein 13 jähriger chorknabe, an die rezeption. mit rot unterlaufenen augen, rattert er routiniert und freundlich seine infos runter, in welchem stock mein zimmer liegt, wie das w-lan heißt, wann es frühstück gibt. ich frage ihn, ob ich ihn eben geweckt hätte. er verneint und sagt mit einem uneindeutigen grinsen, dass seine schicht gerade erst begonnen habe, sie gehe bis sieben. not true, auf jeden fall hat der eben gepennt, da bin ich sicher.

– als ich ins hotelzimmer komme, stelle ich fest, dass ich die fenster nicht richtig öffnen kann, nur ankippen. nach über sechs stunden zugfahrt mit maske lechze ich nach frischer luft, aber sie bleibt draußen. etwas frustriert öffne ich den kleiderschrank, um meine sachen einzuräumen. auf einmal steht dort eine 70-jährige und grinst. leicht gebückt reckt sie den kopf aus der tür und greift nach mir:

hörst' schlecht, oder was?

wie du heißt, hab ich g'fragt.

...

na sowas, hat's dir die sprache verschlag'n?

was rümpfst' denn so die nas'?

...

was du so rumrümpfst, frag' ich! also bitt'schön, junge dame, dieser duft, ja, der war ned billick, der war ... amore! und schwer, schwer isser, ja. wenn ich an den loid'n vorbei stolzier', wissen's gleich, dass ich was zu sagen hab'. dass meine worte g'wicht haben, dass die gund'l ne aufrechde is' und anständig riecht.

...

[read more](#) →

6 november 2021

was guckst'n so bleed? na komm, jetz' gib' scho' her. jetz' gib mir doch endlich die komische jacke! billick, ganz billick produzierde lump'n sin' des. und riechen tun's nach gar nix. gar nix! und des mein' ich jetz' nich' so poetisch, gell, von wegen n ossing can be everysing and everysing can be nossing - naaah! jetzt gib halt her de blusen! joa, guck, so, so ist's brav. jetz' steig ich da schon ma' rein und nachher treff'ma uns drinnen, gell! in deinem kleid drinnen, ja, genau. mein name is' gund'l übrig'ns, hab ich des scho' g'sagt? wensde dich draust, werd' ich dich ab jetzt überoll hin begleid'n. du musst ned allein da raus geh'n und wieder den gans'n abend über dich red'n, wenn's des nich' willst. niemand muss des moch'n.

- am nächsten morgen schaut die managerin des hotels erst in mein bockiges gesicht, dann in den kleiderschrank. sie schnuppert kurz, dann sagt sie:

someone must have spraid perfume in it. you cannot hang your clothes in there. the smell is too strong, and your clothes will smell like this. i'm sorry, but i can't help you with this. this really needs to breathe itself out.

ja, sage ich, aber ich kann ja hier gar nicht richtig lüften, wie solle sich denn da dieses parfüm 'rausbreathen'?! der geruch sei krass penetrant und ziehe auch nachts zu mir rüber, wenn ich schliefe, weil ich ja die fenster nachts gekippt ließe, weil ich hier halt nicht richtig lüften -

i'm sorry, really, sagt sie mit einem lächeln, das vom mund aus ihre warmen augen erreicht, und geht.

Festival verhaal 3 (NL)

6 november 2021

goedemorgen lieve peter!

vandaag kunnen er vier dingen gebeuren:

1. i will torment you with the difficulties of local dialects.
2. i will tell you about a very friendly person i talked to on the phone.
3. my little, boring experiences in the hotel will again melt into a sort of poem. (ha!)
4. i want to admit to you or maybe even say sorry: deze schrijfoefeningen bieden mij een klein, sadistisch genoeg sinds ik heb begrepen hoeveel moeilijkheden ze je bezorgen (andere mensen die nog meer met het kapitalisme dwepen dan ik zouden zeggen: voor welke grote uitdagingen ze je plaatsen!). niettemin of misschien juist daarom – vanwege het vleugje sadisme dat me uitnodigt voor dit spel – lukt het me in de korte tijd om dit te schrijven niet de diepte in te gaan. in zoverre spijt het me wel een beetje dat jij je op zulke oppervlakkige spelereien moet afsloven (het *spijt* me, maar het spijt *mij* niet: *a wordplay straight outta hell, lol*). want misschien koester je al langer – heel stiekem, verstopt in het achterste kamertje van je hart – de wens om aan iets krachtigs, existentieels te werken? was deze vraag te suggestief? ik zal hem opener stellen: lieve peter, zeg me alsjeblieft: is er een tekst die je absoluut ooit in het nederlands wil vertalen? in het onderstaande veld kun je een antwoord voor me opschrijven, feel free!

[michel serres, *le parasite*, do you know it?]

en er schiet me nog een vraag te binnen – die voortvloeit uit mijn groeiende afhankelijkheid van het internet en van mijn zogenaamd door toeval ingegeven surfgedrag:

wat vindt er eigenlijk online plaats wat er offline niet toe doet?

als er iets bij je opkomt: een antwoord, gedachte of kritiek, schrijf dat hier dan vooral op, zelf sprekend (vanzelfsprekend!) in een taal naar jouw keuze. ik kijk ernaar uit!

[wat vindt er eigenlijk online plaats wat er offline wel toe doet?]

maar terug naar het blog, terug naar mijn ego, terug in de banaliteit. kom, lieve peter, ga met me mee:

– als ik woensdag tegen middernacht aankom in het hotel, glipt er vanuit een achterkamertje een man die eruitziet als een 13-jarige koorknaap naar de receptie. met rooddoorlopen ogen ratelt hij geroutineerd en vriendelijk zijn info af, op welke verdieping mijn kamer zich bevindt, wat de wifi is en wanneer het ontbijt is. ik vraag of ik hem zojuist heb wakker gemaakt. hij ontkent en zegt met een onbestemde grijns dat zijn shift pas is begonnen, hij moet nog tot zeven uur. not true, in elk geval zat hij net te dutten, dat weet ik zeker.

– als ik in mijn hotelkamer kom, stel ik vast dat de ramen niet echt open kunnen, ik kan ze enkel een klein beetje kiepen. na meer dan zes uur in de trein met een mondkapje op snak ik naar frisse lucht, maar die blijft buiten. licht gefrustreerd open ik de kledingkast om mijn spullen in te ruimen. opeens staat daar een zeventigjarige vrouw te grijnzen. Ze bukt een beetje, steekt haar hoofd naar buiten en graait probeert me naar zich toe te trekken.

mankeert 'r wat aan je oren?

hoe je heet, vroeg ik.

...

asjemenou, ben je op je mondje gevallen?

wat rimpel je nou je neus?

...

wat sta je daar te sniffen, vraag ik je! hoor 'ns, jongedame, dat luchtje van mijn, olala, dat was geen koopje, dat was... amore! en zwaar, zwaar dat 't is, potjandrie. as ik voorbij kom paraderen, weten de mensen meteen dat ik wat te vertellen heb. dat mijn woorden d'r toe doen, dat onze gundl rechtdoorzee is en ook nog 'ns patent ruikt.

read more →

6 november 2021

wat sta je daar nou stom te koekeloeren? kom op zeg, geef nou maar hier. geef dat rare jekkie maar aan mij! goedkope, spotgoedkope lorren zijn het. en ze ruiken naar niks, helemaal niks! en dat bedoel ik dus niet poëtisch hè, zo van nossing ken be everiesing ent everiesing ken be nossing – nee-heel! kom maar hier met die bloesies! ja, kijk es aan, goed zo meissie. stap d'r nou maar in en dan zien we elkaar strakkies binnen. met je jurk aan inderdaad. ik heet trouwens gundl, had ik dat al gezegd? as je wil ken ik overal met je meegaan. je hoeft er niet alleen naartoe en weer de godganse avond over jezelf te ouwehoeren as je daar geen zin in heb. ze kennen je toch niet dwingen.

- de volgende ochtend kijkt de manager van het hotel eerst naar mijn norske gezicht, dan in de kledingkast. ze snuffelt even en zegt:

someone must have sprayed perfume in it. you cannot hang your clothes in there. the smell is too strong, and your clothes will smell like this. i'm sorry, but i can't help you. this really needs to breathe itself out.

ja, zeg ik, maar ik kan hier helemaal niet echt luchten, hoe moet dat parfum zich dan 'uitbreathen'?! die geur is megapenetrant en trekt ook 's nachts terwijl ik slaap mijn neus in, omdat ik de ramen 's nachts op de kiepstand laat, omdat ik hier dus niet echt kan luchten – i'm sorry, really, zegt ze met een glimlach die vanaf haar mond naar haar warme ogen omhoogkruipt, en weg is ze.

Festival story 4 (DE)*7 november 2021*

lieber peter, guten morgen!

es freut mich, dass du dich dagegen entschieden hast, professionell zu übersetzen (ha!), und im vorigen blogtext etwas hinzu geschrieben hast, das nicht von mir stammt. michel serres kenne ich noch nicht, klingt stark.

gestern habe ich dir etwas angekündigt, das ich dann nicht mehr schaffte, aufzuschreiben.

aber es waren ohnehin erneut zu viele zeichen, pardon. heute liegt es also nahe, dass ich meinen bericht über ein erfreuliches telefonat sowie ein für dich vermutlich weniger erfreuliches gedicht nachreiche. ich weiß noch nicht, ob mir das gelingen wird. im moment sitze ich stark verkatert am pc; mir ist so gar nicht nach kohärenter pflichterfüllung, und noch weniger danach, mir etwas auszudenken. deshalb anbei ein paar random things, unsortiert, fragmentarisch, in der kürze liegt die würze, los geht's:

– ich schaue aus dem fenster: ein junger mann in blau-weißem fußballtrikot passiert einen weißen, älteren mann ohne haare. eingehüllt in eine art bodenlange, schwarze kutte aus leder und mit wehendem bart, geht der glatzkopf vorbei. the present passes the middle age, denke ich, without seeing it. an wie vielen menschen bin ich in meinem leben vorbei gegangen, ohne sie zu sehen? und aus welcher richtung kommt eigentlich die zukunft auf mich zu?

– ich schaue aus dem fenster: eine schar dunkler vögel flattert elegant, in einer wirbelnden bewegung, durch die einkaufspassage.

– ich schaue aus dem fenster: mein kopf tut weh. vielleicht schwimmt mein hirn in einer brühe aus wein und bier.

– ich gehe ins bad. am boden liegt ein handtuch, das aussieht, als hätte es jemand vollgeblutet. die schlieren ergeben kein muster. ich erinnere mich nicht, meinen lippenstift so großflächig darin verteilt zu haben. oder meinen maskara. der lack ist ab, von meinen augen glitt schwärze ins frottee – o weh.

– ich schaue auf mein handy. gestern habe ich mir, besoffen und euphorisch nach ausgelassenem tanzen auf einem wunderschönen konzert, eine sms selbst geschrieben:

They all hang their coats one
 1 wall. Hunger sings I'm the
 one who makes the Music
 (20times)/, the answers
 WE give are NOT what we're
 saying/ all die Gitarren, so
 awesome, i remember & would
 Like to start a moshpit/ Zucker
 aus Kristall & Beton/ so many
 awesome lines i wanted to
 remember but couldnt/ so
 many Emoticons ibleill never
 be aber to recreate though
 words/ the Power of Touch/
 though Music/ the euphoric
 Release of screawming
 wohoo after a Song/ the
 greatness of a group playing
 Music together/ my deep
 deep Desiree to do this
 again and Not to Talk dryly
 about writing down Shit/ die
 Intuition, die stärker ist als alles.
 Die liebe zu waves in the
 Air, Sung & screamed words,
 Instruments. No Book can ever
 give me that. A Book means
 solitude, a Book means pain
 you cant Share or only after
 the writing is done. Writing is
 never immediate or direct, it's
 always
 Lonely and silent, No Matter
 how loud you talk

[read more](#) →

Olivia Wenzel (DE)**Peter Huijzer** (NL)*7 november 2021*

– ich schaue auf mein handy. die sms, die ich mir selbst geschrieben habe, wurde gesendet, aber kam nie bei mir an. zahlendreher, shit. irgendeine person wird gestern nacht sehr irritiert in ihr smartphone gestartet haben.

– ich schaue auf mein handy. colin, ein absurd lustiger, aufgeschlossener und – zu meinem bedauern schwuler – mann, in dessen wohnung wir uns gestern nacht selbst einladen und dessen freundinnen speed von fahrradschlüsseln in ihre nasen zogen, fragt: *did all the writers and translators survive the night? and did you?*

– did you?

– did you?

Olivia Wenzel (DE)**Peter Huijzer** (NL)**Festival verhaal 4** (NL)*7 november 2021*

goedemorgen lieve peter!

ik ben blij dat je hebt besloten niet professioneel te vertalen (ha!), en er in de vorige blogtekst iets hebt bijgeschreven wat niet van mij afkomstig is. michel serres ken ik nog niet, klinkt spannend.

gisteren heb ik je iets aangekondigd wat ik vervolgens niet meer op papier wist te krijgen. maar het waren hoe dan ook alweer te veel woorden, excuus. vandaag ligt het dus voor de hand dat ik mijn verslag van een plezierig telefoongesprek en ook een voor jou waarschijnlijk minder plezierig gedicht alsnog aanlever. ik weet nog niet of me dat gaat lukken. op dit moment zit ik met een flinke kater achter mijn pc; mijn hoofd staat niet zo naar coherente plichtsvervulling. en nog minder naar iets verzinnen. daarom hier wat random things, ongeordend, fragmentarisch, kort maar krachtig, daar gaan we:

– ik kijk uit het raam: een jonge man in een blauw-wit voetbalshirt loopt langs een witte, kale man op leeftijd. gehuld in een soort leren pij die tot op de grond reikt en met een wuivende baard loopt de kale man voorbij. the present passes the middle age, denk ik, without seeing it. hoeveel mensen ben ik in mijn leven voorbijgelopen zonder ze te zien? en van welke kant komt de toekomst eigenlijk op me af?

– ik kijk uit het raam: een zwerm donkere vogels fladdert elegant, in een wervelende beweging door de winkelpassage.

– ik kijk het raam: ik heb hoofdpijn. misschien drijft mijn brein in een bouillon van bier en wijn.

– ik loop de badkamer in. op de vloer ligt een handdoek die vol bloed lijkt te zitten. De vegeen vormen geen patroon. ik kan me niet herinneren dat ik mijn lippenstift over zulke grote vlakken heb uitgesmeerd. of mijn mascara. de glans is eraf, van mijn ogen glijdt het zwart in het frotté – o wee.

– ik kijk op mijn telefoon. gisteren heb ik aan mezelf, straalbezopen en euforisch nadat ik uitzinnig had gedanst op een prachtig concert, een sms geschreven:

They all hang their coats one
1 wall. Hunger sings I'm the
one who makes the Music
(20times)/, the answers
WE give are NOT what we're
saying/ al die gitaren, so
awesome, i remember & would
Like to start a moshpit/ suiker
van kristal & beton/ so many
awesome lines i wanted to
remember but couldnt/ so
many Emoticons ibeill never
be able to recreate though
words/ the Power of Touch/
though Music/ the euphoric
Release of screaming
wohoo after a Song/ the
greatness of a group playing
Music together/ my deep
deep Desiree to do this
again and Not to Talk dryly
about writing down Shit/ de
intuïtie die sterker is dan
alles. De liefde voor waves in the
Air, Sung & screamed words,
Instruments. No Book can ever
give me that. A Book means
solitude, a Book means pain
you cant Share or only after
the writing is done. Writing is
never immediate or direct, it's
always

Lonely and silent, No Matter
how loud you talk

[read more](#) →

Olivia Wenzel (DE)**Peter Huijzer** (NL)*7 november 2021*

– ik kijk op mijn telefoon. de sms die ik aan mezelf heb geschreven is verstuurd, maar nooit bij mij aangekomen. nummer verdraaid, shit. waarschijnlijk heeft zomaar iemand gisteravond heel geïrriteerd naar haar smartphone zitten staren.

– ik kijk op mijn telefoon. colin, een absurd grappige, openhartige en – tot mijn spijt – homoseksuele man, bij wie we onszelf gisteravond hadden uitgenodigd en wiens vriendinnen speed van een fietssleutel snoven, vraagt: *did all the writers and translators survive the night? and did you?*

– did you?

the Chronicles 2021

Writer
Marta Barone (IT)

Translated by
Sander Grasman (NL)

Original story in
Italian

Translation in
Dutch

Marta Barone (IT)**Sander Grasman** (NL)**Festival story 1** (IT)*4 november 2021*

E così è tarda sera nella casa di Torino dove mi sono trasferita da meno di un mese – questa casa ancora incompleta, come tutte le case sono sempre all'inizio, dove pile di libri ancora aspettano di essere messe al loro posto, e i quadri non sono ancora tutti appesi, e molte cose ancora mancano, e anch'io mi sento incerta, provvisoria, ancora sulla soglia invece che dentro, come se ancora non appartenessi a queste stanze – e tra pochi giorni partirò per Amsterdam, e mi sembra irreali. Il tempo si è fermato da quasi due anni a questa parte. Ho perso il tempo. Quest'anno mi è sembrato brevissimo, accartocciato, e per certi versi peggiore del precedente.

Il tempo era immobile e allo stesso tempo di una rapidità spaventosa; l'ho perso, così come mi sono sfuggiti il mio corpo e la mia mente: da quando tutto è cominciato non ho scritto quasi niente, come se avessi perso le parole. Ho solo tradotto parole altrui, incessantemente, faticosamente. Gli eventi di quest'anno mi appaiono tutti lontani e sfocati come se fossero successi da millenni, eppure, allo stesso tempo, quando mi ricordano un fatto successo, per esempio, a luglio, mi sembra la settimana scorsa. Non riesco a spiegarmi questo sfasamento e cerco di non pensarci troppo, in realtà. Quindi sono eccitata per il festival, anche perché molte cose verranno tutte insieme e di seguito (subito dopo partirò per un festival spagnolo, come se tutto ricominciasse tutto insieme), sono eccitata perché mi sembra incredibile poter riprendere a vivere in modo quasi normale, a viaggiare all'estero, a incontrare persone di altri luoghi in altri luoghi. È anche il mio primo viaggio all'estero come autrice, e non so esattamente cosa aspettarmi: questo di solito mi terrorizza, ma in questo caso è anche esaltante. Ho voglia di sapere cosa succede in giro, di incontrare gli altri scrittori, sentirli parlare, conoscere almeno a sprazzi il loro mondo, i loro interessi letterari, che cosa hanno già scritto e di cosa vorrebbero scrivere. Mi piace l'idea delle cene comuni con gli altri autori e i traduttori, e la possibilità (mi mancava tanto, questa possibilità) di fare cose inaspettate: certo, ho letto il programma, ma voglio tenermi anche il piacere della sorpresa, del decidere all'improvviso ma sì, stasera ho proprio voglia di andare a sentire questa o quell'altra cosa, anche se, e soprattutto se, non ho idea di che si tratti. Ho voglia di andare ai reading e sentire le parole nella lingua originale degli autori, il loro suono e la musica della loro scrittura, il modo in cui hanno scelto quelle esatte parole, anche senza capire. Non conosco tutti gli scrittori e ho letto solo alcuni di loro, e un'altra cosa che mi entusiasma è scoprire autori nuovi, soprattutto se lontanissimi da me per esperienze di vita. E poi mi piace molto l'idea di un festival che mescola scrittura e musica (anche questa, per me, sconosciuta). Quindi, di certo, cercherò di andare a quasi tutto quello che potrò.

E, devo dire, ho voglia di tutte le altre cose che sono dietro a un festival, soprattutto dentro un'esperienza così particolare: il mangiare insieme, il bere insieme, le conversazioni e gli incontri, e non avendole mai vissute in un contesto completamente altro sono specialmente curiosa. Sì, ho un po' paura del ritrovarmi di nuovo scagliata nel mondo, ma ho decisamente bisogno del mondo, me ne rendo sempre più conto man mano che scrivo. Ho decisamente bisogno di "varcare i confini".

Festival verhaal 1 (NL)*4 november 2021*

En zo is het plots al laat op de avond in het huis in Turijn waar ik minder dan een maand geleden naartoe ben verhuisd – dit huis is nog altijd onaf, zoals alle huizen in het begin, waar stapels boeken nog wachten om op hun plek gezet te worden, nog niet alle schilderijtjes zijn opgehangen en er nog van alles ontbreekt, en ook ik voel me onvast, provisorisch, nog niet over de drempel maar erop, alsof ik nog niet toebehoor aan deze kamers – en over een paar dagen vertrek ik naar Amsterdam en dat voelt nog onwerkelijk. De tijd heeft bijna twee jaar stilgestaan. Ik ben de tijd kwijtgeraakt. Afgelopen jaar voelde ongelooflijk kort, verfrommeld, en op sommige vlakken slechter dan het voorgaande. De tijd stond stil en vloog tegelijkertijd angstaanjagend snel voorbij; ik ben hem kwijtgeraakt, zoals ook mijn lichaam en geest mij zijn ontglipt: sinds het allemaal begon heb ik bijna niks meer geschreven, alsof ik de woorden ben kwijtgeraakt. Ik heb alleen maar andermans woorden vertaald, onophoudelijk, moeizaam. De gebeurtenissen van dit jaar lijken allemaal ver en vervaagd, alsof ze eeuwen geleden plaatsvonden, terwijl tegelijkertijd specifieke momenten, bijvoorbeeld iets in juli, wel vorige week lijken. Ik slaag er maar niet in deze ontregeling te begrijpen en ik probeer er eigenlijk zo min mogelijk aan te denken. Dus verheug ik me enorm op het festival, ook omdat alle dingen samen en na elkaar komen (meteen hierna vertrek ik naar een festival in Spanje, alsof alles tegelijk opstart), ik verheug me erop, omdat ik nauwelijks kan geloven weer een nagenoeg normaal leven te kunnen leiden, te reizen naar het buitenland, mensen van andere plekken óp andere plekken te ontmoeten. Het is bovendien mijn eerste reis naar het buitenland als schrijfster en ik weet niet precies wat ik ervan moet verwachten: normaal gesproken schrikt zoiets me af, maar in dit geval is het ook opwindend. Ik wil weten wat er allemaal gebeurt, andere schrijvers ontmoeten, ze horen spreken, een glimp opvangen van hun wereld, hun literaire interesses, wat ze al hebben geschreven en wat ze zouden willen schrijven. Ik heb zin in gezamenlijke diners met de andere schrijvers en hun vertalers en de kans (wat heb ik die kans gemist) iets onverwachts te doen: ik heb natuurlijk het programma gelezen, maar ik wil me ook laten verrassen, ervan genieten om op goed geluk te beslissen, vanavond heb ik echt eens zin om hier of juist daar naar te luisteren, ook al heb ik geen idee waar het over gaat, of misschien wel juist daarom. Ik heb zin om naar voordrachten te gaan en de woorden van de schrijvers in hun moedertaal te horen, hun klanken en de muzikaliteit van hun teksten, waarom ze juist voor deze woorden hebben gekozen, ook zonder ze te begrijpen. Ik ken niet alle schrijvers en ik heb slechts een paar van hen gelezen – iets anders waar ik naar uit kijk is het ontdekken van nieuwe auteurs, vooral als ze heel ver afstaan van mijn eigen levenservaringen. Daarnaast

vind ik het leuk dat het festival literatuur en muziek vermengt (nog iets dat me onbekend is). Ik zal dus zeker zo veel mogelijk proberen te bezoeken. En ik moet zeggen dat ik ook zin heb in alle andere dingen die gebeuren op een festival, vooral tijdens zo'n bijzondere ervaring: het samen eten, samen drinken, de gesprekken en de ontmoetingen, en ik ben extra nieuwsgierig omdat ik ze nog nooit op een dergelijke manier beleefd heb. Ja, ik ben een beetje bang opnieuw de wereld in geslingerd te worden, maar ik heb onmiskenbaar behoefte aan die wereld, daar word ik me, terwijl ik dit schrijf, steeds meer bewust van. Ik heb onmiskenbaar behoefte aan "grenzen overschrijden".

Marta Barone (IT)**Sander Grasman** (NL)**Festival story 2** (IT)*5 november 2021*

Così è finito il mio primo giorno all'Aia, e anche questa volta mi ritrovo in una stanza di notte a scrivere; sono all'ottavo piano di un grande albergo e dalla finestra, oggi, quando sono arrivata, si vedeva un grande scorcio della città, fino a molto lontano, e ho potuto intravederne la struttura così tipica di certe città del Nord Europa, con questa curiosa mescolanza di iper moderno e antichissimo, di grandissimi complessi contemporanei e di piccoli edifici da borgo antico che si susseguono in una continuità curiosa. Quando sono arrivata l'autista mi ha chiesto se era il mio primo viaggio internazionale "post-Corona", e io ho detto sì, e ho pensato al mondo e al tempo che adesso si divide in pre-Corona e post-Corona e poi non ho voluto più pensarci, ho guardato la campagna tra Amsterdam e l'Aia dal finestrino e ho lasciato che l'idea di essere in un altro mi riempisse. E poi mi sono mescolata agli altri e alle loro storie, ho ascoltato sprazzi di conversazione e ne ho fatta anch'io, e mentre camminavo col gruppo di autori e traduttori di *The Chronicles* per la città in direzione del ristorante, e mi guardavo intorno, mi sono di nuovo estraniata per un po' e ho pensato che in qualche modo strano, chissà per quale movimento della mente, non mi ricordava altre città olandesi dove ero già stata, ma, bizzarramente, Praga, Praga per come l'ho vista in un viaggio piovoso d'ottobre qualche anno fa, con mia madre. Non c'erano vere somiglianze, intendo somiglianze reali, concrete, tra le due città, ma era una sensazione più che altro legata al sentimento della città. Noi visitiamo i luoghi e ci appartengono in modo diverso a seconda di con chi eravamo, di chi eravamo, e il ricordo di Praga ha più a che fare con mia madre sotto la pioggia con sullo sfondo una collina di alberi autunnali dalle foglie tutte rosse che con Praga in sé. Così oggi potevo ricordare Praga per quella sensazione che stranamente si ripresentava per le vie dell'Aia, per la galleria coperta che abbiamo attraversato che avrebbe potuto ricordarmi anche Parigi e i suoi passages, ma c'era quella cupola, ed ecco di nuovo Praga... e così via, in una sovrapposizione continua di immagini, di memoria e di presente. Guardavo le persone sedute ai tavolini fuori, le loro facce, le loro pose. Le registravo involontariamente. Una donna di mezza età che fumava leggendo, i capelli biondi gonfi per l'umidità, un bicchiere di birra vicino al libro. Quando sono uscita un attimo dal ristorante, una giovane donna con uno scialle intorno alla testa come le signore russe di San Pietroburgo, le guance rosse, che saltava sopra alla bici e se ne andava sotto la pioggia, sulla stradina luccicante per le pozzanghere che riflettevano i lampioni. Più tardi Anna, la nostra guida a *The Chronicles*, ci ha detto che questi pezzi che stiamo scrivendo d'ora in poi

diventeranno qualcosa di particolare, perché stiamo vivendo le stesse esperienze e sarà interessante vedere come ognuno le racconterà. Ho pensato che in un certo senso e un esperimento sulla percezione. Qualcun altro, tra le mie compagne e i miei compagni, aveva notato la donna al tavolo, mi sono chiesta? O aveva notato qualcosa di completamente diverso che a me era del tutto sfuggito? Che città avevano attraversato mentre io vagavo tra i miei piani temporali e le mie strane sovrapposizioni? La giovane con lo scialle era stata una visione tutta mia: ma tutto il resto, Warren Ellis che raccontava di cose perdute e della gomma da masticare di Nina Simone, e che diceva che certe cose ci sono care in un modo del tutto incomprensibile agli altri, e io lo capivo benissimo, per esempio, come quelle parole sono passate attraverso le orecchie altrui? Cosa vediamo e sentiamo, anche se tutti facciamo più o meno la stessa cosa – scrivere?

Marta Barone (IT)**Sander Grasman** (NL)**Festival verhaal 2** (NL)*5 november 2021*

Zo is er een einde gekomen aan mijn eerste dag in Den Haag, en ook nu zit ik weer in een slaapkamer te schrijven; ik bevind mij op de achtste verdieping van een groot hotel en uit het raam had ik, vandaag, toen ik aankwam, een ruim uitzicht over de stad, tot heinde en ver, en ik zag die zo kenmerkende structuur van sommige Noord-Europese steden, met die curieuze mengeling van het hypermoderne met het hele oude, enorme hedendaagse complexen en de kleine gebouwen in de oude binnenstad die in merkwaardige samenhang op elkaar volgen. Toen ik aankwam vroeg de chauffeur of het mijn eerste internationale reis 'post-Corona' was en ik antwoordde ja, en ik dacht aan de wereld en de tijd die nu wordt opgedeeld in pre-Corona en post-Corona en verder wilde ik er niet meer aan denken, ik keek door het raam naar het platteland tussen Amsterdam en Den Haag en ik liet het besef dat ik elders was tot me doordringen. En daarna heb ik me aangesloten bij de anderen en hun verhalen, ik heb naar flarden van gesprekken geluisterd en heb ze ook zelf gevoerd, en terwijl ik met de groep schrijvers en vertalers van The Chronicles door de stad wandelde richting het restaurant, keek ik om me heen, had ik opnieuw een gevoel van bevreemding en werd ik me ervan bewust dat ik op een rare manier, wie weet door welke kronkeling van de geest, niet moest terugdenken aan de andere Nederlandse steden waar ik in het verleden was geweest, maar bizar genoeg aan Praag, Praag dat ik enkele jaren geleden bezocht op een regenachtige reis in oktober, samen met mijn moeder. Er waren geen echte overeenkomsten, bestaande, concrete overeenkomsten bedoel ik, tussen de twee steden, maar het was meer een gevoel dat de steden verbond. We bezoeken plekken en we ervaren ze afhankelijk van met wie we er waren, en wie we zelf waren, en de herinnering aan Praag heeft meer te maken met mijn moeder in de regen tegen een achtergrond van heuvels vol herfstige bomen met volledig rode bladeren dan met Praag op zich. Vandaar dat ik vandaag kon terugdenken aan Praag, door dat gevoel dat gek genoeg werd opgeroepen door de straten van Den Haag, door de overdekte galerij die we doorkruisten, die me evengoed had kunnen doen terugdenken aan Parijs met haar passages, maar toen zag ik die koepel, en daar verscheen Praag weer... enzovoort, in een voortdurende overlapping van beelden, in mijn herinnering en het heden. Ik keek naar de mensen die buiten aan de tafeltjes zaten, naar hun gezichten, hun houdingen. Ik registreerde ze onwillekeurig. Een vrouw van middelbare leeftijd die lezend rookte, de blonde haren zwaar van de regen, een glas bier naast haar boek. Toen ik even het restaurant uit liep, sprong er een jonge vrouw met rode wangen en een sjaal om haar hoofd zoals de Russische heren in Sint-Petersburg, op haar fiets de regen in, over straten die verlicht werden door grote regenplassen waarin de

lantaarnpalen weerkaatsten. Later zei Anna, onze gids tijdens The Chronicles, dat de stukjes die wij schrijven vanaf nu af aan bijzonder worden, omdat we dezelfde ervaringen beleven en het interessant zal zijn hoe iedereen ze zal beschrijven. Ik bedacht dat het op een bepaalde manier een experiment van perceptie is. Had iemand anders van ons gezelschap en mijn groepsgenoten de vrouw aan de tafel opgemerkt, vroeg ik mij af. Of hadden zij iets geheel anders opgemerkt wat mij helemaal ontgaan was? Welke stad hadden zij doorkruist terwijl ik rondwaalde door mijn tijdelijke vlaktes en mijn vreemde overlappingsen? Het meisje met de sjaal had alleen ik gezien, maar hoe zat het met de rest, Warren Ellis die vertelde over gevonden voorwerpen en de kauwgom van Nina Simone, en die zei dat wij op een bepaalde manier waarde kunnen hechten aan dingen die voor anderen onbegrijpelijk is, en ik begreep hem bijvoorbeeld maar al te goed, maar hoe doorkruisten die woorden andermans oren? Wat zien en voelen we, ook als we allemaal min of meer hetzelfde doen: schrijven?

Marta Barone (IT)**Sander Grasman** (NL)**Festival story 3** (IT)*6 november 2021*

Ho pensato molto ai confini oggi. Per il nome del festival, perché domani torneranno nuove restrizioni per il Covid – che non smette di infestarci, come a ricordare di non essere un ricordo, ma una presenza – e perché siamo qui, felici, e pochi minuti fa ho parlato con Pajtim e Tobi del fatto di essere qui e del fatto di essere liberi – quando in realtà, come dicevamo a pranzo, i “confini” non sono affatto una cosa giocosa o una libertà di intellettuali che vagano per l’Europa, che il fatto di essere qui è un privilegio, e non per via della pandemia e della libertà che ci è stata tolta per un po’ di tempo – perché siamo liberi davvero. Oggi ancora una volta ho camminato per la città a caso, fin quasi a sfinirmi; e un’abitudine che ho, ho bisogno se non di capire il posto in cui sono (come capirlo in poche ore?) almeno di vedere qualcosa, di attraversare le strade che non sono solo quelle del centro ma anche quelle collaterali, le strade degli abitanti, delle scuole, dove non succede niente e tu scompaia, sei solo un osservatore neutro. Ho incrociato Chinatown, ho incrociato un canale, ho incrociato un parco e sono stata tra gli alberi e le foglie e il fango, non c’era quasi nessuno, e mi piaceva. Non pioveva, e soprattutto ho osservato la luce.

Sono ossessionata dalla luce. Stasera c’era il reading dal mio libro per il festival. Nelle prime pagine parlo di me in una città sconosciuta che cammino, e penso che a questo punto sia una sorta di topos del mio pensiero, il cammino stesso e il guardare la città, e c’era una parte sulla luce che cambiava sulle facciate con il tempo meteorologico, e ho ripensato a me sperduta all’Aia, che non guardavo nemmeno la mappa ma semplicemente

vagabondavo e ripeteva quella stessa esperienza; osservavo la luce, quella luce di vetro così tipica delle città del nord Europa, che cambia ogni secondo col fuggire delle nubi, una luce particolarmente struggente dopo una certa ora perché è così netta e così volubile e malinconica allo stesso tempo. Ho pensato: forse è questa l’ossessione della mia vita, la città e i loro abitanti, la luce che cambia sulle facciate dei loro edifici più che gli edifici stessi, la vita mutevole che incontro? Non lo so, perché sono davvero in un momento in cui non capisco dove vado e dove va la mia scrittura, ma mi rendo conto che sono sempre un osservatore, che preferisco ritrarmi dalle cose e camminare e guardare più che partecipare agli eventi. Di nuovo oggi, mentre parlavo di me, non sapevo chi ero e chi stavo descrivendo. Eppure parlo con persone che scrivono di cambiamenti e di nuovi se stessi, e tutto in qualche modo va a coincidere in modo strano, affascinante. Parlerai della luce, nel tuo pezzo di stasera? Ha chiesto la mia editor olandese. Non sapevo cosa risponderle. Stasera ho parlato di cosa ho scritto davanti a un pubblico nuovo, ho dovuto spiegare ancora una volta cosa intendo per fantasma e rispetto al mio romanzo, cosa volevo

scrivere, come intendevo farlo, ho letto parole scritte tanti anni fa, in un tempo che mi sembra lontanissimo eppure e ancora vicino perché gli somiglio, e perché le parole che ho scelto sono ancora quelle che sceglierei ora. Tante cose importanti si sono succedute in poche ore. Ma era la luce che contava, o il fatto che potessi guardarla? Che avessi la possibilità di aver attraversato un confine, molti confini, nonostante tutto, e di camminare libera e indisturbata e aliena in una città aliena? Oggi ho pensato molto ai simboli, a come io abbia vissuto simbolicamente questa libertà, questo viaggio, che non era affatto simbolico in realtà, era davvero, in un certo senso, una liberazione e un ritorno alla vita, e al romanticismo di cui ammantiamo le cose che diamo per scontate, e a chi è davvero oltre i confini e forse non può superarli. Ho pensato a loro, sentendomi inetta, mentre camminavo, e mi sono chiesta da qualche parte ci sarà qualcuno che mentre attraversa boschi gelati per oltrepassare un confine che è salvezza, che è vera salvezza, che potrebbe respingerlo, da qualche parte ci sarà qualcun altro che alza lo sguardo e nota un particolare, un dettaglio, la luce su un albero innevato? Ha importanza che lo noti? Uno stormo di uccelli migratori, come un segno, e passato in quel momento sopra la strada su cui stavo camminando. Ha creato un bellissimo disegno, per qualche istante, nell’aria. E ancora una volta mi sono chiesta come lo guardavo io, nel mio vecchio parka, bighellonando per una città sconosciuta, e come avrebbe potuto guardarlo qualcun altro, e se l’avrebbe guardato. Ma stavolta non pensavo alla scrittura. Pensavo agli altri, oltre i confini veri. E tutto questo, stranamente, si intreccia con la storia di mio padre cui ho accennato stasera prima del reading. Tutto si interseca. E la verità è che, nonostante tutto, nonostante questi pensieri collaterali che mi tormentano, mi mordono ai lati, la luce resta importante. Scriverai della luce? L’ho fatto, forse.

Marta Barone (IT)**Sander Grasman** (NL)**Festival verhaal 3** (NL)*6 november 2021*

Ik heb vandaag veel aan grenzen gedacht. Door de naam van het festival, omdat er morgen weer nieuwe maatregelen tegen Corona – dat maar blijft doorwoekeren, alsof het ons eraan willen blijven herinneren dat het geen herinnering is, maar nog altijd het heden – ingaan en omdat we hier zijn, gelukkig, en ik een paar minuten geleden met Pajtim en Tobi gepraat heb over het feit dat we hier zijn en het feit dat we vrij zijn – terwijl in werkelijkheid die “grenzen”, zoals we bespraken tijdens de lunch, helemaal niet komisch zijn of een vrijheid voor intellectuelen om door Europa te dolen, dat het feit dat we hier mogen zijn een privilege is, en niet vanwege de pandemie en de vrijheden die ons korte tijd ontnomen werden, maar omdat we echt vrij zijn. Vandaag ben ik weer op goed geluk door de stad gaan wandelen, bijna tot ik erbij neerviel; het is een gewoonte van me, als ik de plek waar ik ben niet kan doorgronden (hoe zou je hem ook kunnen doorgronden in maar een paar uur?) heb ik wel de behoefte om er ten minste iets van gezien te hebben, om ook buiten de gebaande paden te treden en niet alleen de straten van de binnenstad te bewandelen, maar ook die van de inwoners, van de scholen, waar niks gebeurt en je in verdwijnt, je slechts een neutrale toeschouwer bent. Ik liep door Chinatown, liep langs grachten en door een park, liep tussen de bomen en de bladeren en de modderplassen, er was bijna niemand en dat beviel me. Het regende niet en ik observeerde het licht. Ik ben geobsedeerd door het licht. Vanavond las ik op het festival voor uit mijn boek. Op de eerste pagina's praat ik over mezelf wandelend door een onbekende stad en ik denk dat dat nu een soort topos in mijn denken is, het wandelen zelf en het bekijken van steden, en er was een fragment over het licht dat door het weer veranderde op de gevels en ik dacht terug aan mezelf, verloren in Den Haag, niet op de kaart kijkend, maar gewoon rondzwervend, en hoe ik bezig was dezelfde ervaring te herhalen; het licht observeren, dat glazige licht dat zo kenmerkend is voor steden in Noord-Europa, dat elke seconde verandert met het voorbijrijven van de wolken, een bijzonder licht dat na een bepaald tijdstip verterend wordt, omdat het dan zo duidelijk en tegelijkertijd zo veranderlijk en melancholisch is. Ik dacht: is dit misschien de obsessie van mijn leven: de stad en haar inwoners, het licht dat verandert op de gevels van haar gebouwen meer dan de gebouwen zelf, het wispelturige leven dat ik tegenkom? Ik weet het niet, want ik bevind me echt op een punt waarop ik niet weet waar ik heen ga en waar mijn schrijven naartoe gaat, maar ik ben me ervan bewust dat ik altijd een observator ben, die er de voorkeur aan geeft zich terug te trekken en te wandelen en te observeren in plaats van deel te nemen aan evenementen. Ik wist vandaag, terwijl ik

het over mezelf had, weer niet wie ik was en wie ik aan het beschrijven was. En toch praat ik met mensen die schrijven over veranderingen en nieuwe identiteiten, en alles valt op een vreemde, fascinerende wijze samen. 'Ga je het vanavond in je stuk hebben over het licht?' vroeg mijn Nederlandse redacteur. Ik wist niet wat ik daarop moest antwoorden. Vanavond heb ik voor een nieuw publiek gesproken over wat ik heb geschreven, ik moest wederom uitleggen wat ik bedoelde met fantasma-gorie in mijn roman, wat ik wilde schrijven, hoe ik dat wilde bereiken, ik heb jaren geleden geschreven woorden voorgelezen, uit een tijd die intussen ver achter me lijkt te liggen, maar toch ook weer dichtbij omdat ik erop lijk en omdat de woorden die ik koos nog altijd degene zijn die ik zou kiezen. Er zijn een hoop belangrijke dingen gebeurd in een paar uur. Maar ging het om het licht zelf of het feit dat ik dit kon zien? Dat ik de mogelijkheid had om ondanks alles een grens, vele grenzen, over te steken en vrij en ongestoord en wildvreemd kon wandelen door een wildvreemde stad? Vandaag heb ik vaak aan symbolen gedacht, aan hoe ik symbolisch deze vrijheid beleefd heb, deze reis die in werkelijkheid helemaal niet symbolisch was, juist levensecht was en in zekere zin een bevrijding en een terugkeer naar het normale leven en naar de romantiek waarmee we de dingen die we als vaststaand beschouwen bekleden, en aan wie er echt binnen grenzen opgesloten zitten en die ze niet kunnen doorbreken. Terwijl ik wandelde, dacht ik aan hen en voelde me tekortschieten, en vroeg me af of er ergens iemand anders die door een ijzig bos loopt, opkijkt en een kleinigheidje, een detail opmerkt, zoals het licht op een met sneeuw bedekte boom? Is het belangrijk om dat op te merken? Een vlucht migrerende vogels vloog op dat moment als een teken over de straat waar ik doorheen wandelde. Het creëerde een ogenblik lang een prachtige tekening in de lucht. En andermaal vroeg ik mijzelf af hoe ik hem zag, in mijn oude regenjas, rondsloeterend door een onbekende stad, en hoe iemand anders hem zou kunnen hebben gezien en óf die hem zou hebben gezien. Maar dit keer dacht ik niet aan het schrijven. Ik dacht aan de anderen, binnen de echte grenzen. En dit vervlocht zich gek genoeg weer met het verhaal van mijn vader dat ik vanavond voor de voordracht heb aangeroerd. Alles kruist elkaar. En de waarheid is dat ondanks alles, ondanks de zijdelingse gedachten die me pijnigen, mij in mijn zij bijten, het licht belangrijk blijft. Ga je over licht schrijven? Dat heb ik misschien wel gedaan.

Marta Barone (IT)**Sander Grasman** (NL)**Festival story 4** (IT)

7 november 2021

Sono le sei e quarantaquattro del mattino e sono a Schiphol, in attesa del mio aereo per ripartire. Fra meno di tre giorni sarò di nuovo qui, di passaggio, per una coincidenza per Bilbao - verso un altro festival, Literaktum, a Donostia-San Sebastián. Sembra incredibile, e in effetti lo è. Spero che la vita non s'interrompa di nuovo.

Ieri è stata una giornata bella, di visi e incroci - editori olandesi, editori spagnoli di passaggio, persone del mondo editoriale italiano, la mia magnifica traduttrice olandese, tutti, mi è sembrato, molto felici di trovarsi lì, elettrizzati da qualcosa che forse non era solo un bel festival ma la normalità - e persino un giovane amico che non vedevo né sentivo da anni ed è ricomparso dal passato, o meglio, dalla cittadina vicino all'Aia dove vive, per prendere un tè insieme tra una cosa e l'altra nel pomeriggio freddo e grigio, e così, per una bizzarra coincidenza, ho avuto anche questo, come se davvero mi stessero tornando tra le dita centinaia di cose sfilacciate e perdute e avessi l'occasione di riafferrarle, in parte. Poi è arrivata la sera, e finalmente è successo quello che aspettavo da prima del festival. Per una serie di ragioni (reading sovrapposti, presentazioni che sfortunatamente mi sono persa per incontri concomitanti) non avevo avuto modo di vedere e sentire prima i miei compagni e le mie compagne di *The Chronicles* "in scena", e con l'incontro collettivo di ieri infine è avvenuto. Certo, in buona parte ha ragione Pajtim Statovci quando dice che le conversazioni più interessanti sulla scrittura avvengono nel "backstage", soprattutto quando sono casuali e nascono in modo erratico da un altro discorso per poi prendere un percorso tutto loro, ma mi sono resa conto di quanto avessi bisogno anche di questo. Le persone che avevo incrociato negli ultimi giorni, con cui avevo parlato molto o scambiato solo qualche convenevole, le persone con cui mangiavo panini e discutevo del contenuto dei panini oppure, totalmente a caso, di politiche sull'immigrazione o dell'importanza di non assumere il ruolo di vittima quando scrivi e poi di nuovo sciocchezze e battute e modi di dire nelle varie lingue eccetera eccetera, queste persone adesso vagamente familiari andavano lì - traduttori compresi - e all'improvviso si trasfiguravano. Non che la quotidianità non fosse piacevole e non contenesse un sacco di cose. Ma quello che stava succedendo era incredibilmente più potente. All'improvviso, le persone parlavano di ciò che avevano scritto e finalmente potevo ascoltare almeno una traccia dei loro mondi, e poi, sul palco, circondati dal buio, con le loro parole in inglese che scorrevano dietro, leggevano, nella loro lingua, con il loro timbro, il ritmo del loro fraseggio, ed era un sortilegio. All'improvviso da quei corpi vicino ai quali ero semplicemente stata scaturiva qualcosa di fortissimo, lampi veloci su ferite immense, su intere

vastità esistenziali e di spirito, su umorismi e stranezze e segreti e tenerezze e dolore, e questo sortilegio era la scrittura. Le persone risplendevano, fiorivano nel loro nuovo raggiante mistero. Dopo uno dei reading degli altri sono dovuta uscire per un paio di minuti a respirare e a bere un bicchier d'acqua, tanto quelle due, tre dozzine di frasi mi avevano spazzata via. Sono rientrata subito per non perdermi il resto. Finalmente li e le vedevo davvero. Era quello che desideravo dall'inizio. E anche i traduttori dicevano cose argute e interessanti che li svelavano, mostravano qualcosa di loro (c'era un doppio livello per me lì, dato che sono una traduttrice anch'io). E quando sono andata a parlare di *Verzonken Stad* e poi ho letto la parte che avevo scelto, in italiano, cercando inutilmente di vedere gli spettatori di fronte a me nel buio, ho sentito che stava accadendo lo stesso. Pronunciavo le mie parole, come una cascata conosciuta, ed era la mia scrittura, ed ero io. Ieri sera c'è stato qualcosa di meraviglioso: una sorta di rivelazione, ed era la nostra scrittura, ed era una verità.

Marta Barone (IT)**Sander Grasman** (NL)**Festival verhaal 4** (NL)

7 november 2021

Het is kwart voor zeven 's ochtends en ik ben op Schiphol, in afwachting van mijn terugvlucht. Over drie dagen ben ik hier toevallig weer, op doorreis naar Bilbao – op weg naar een ander festival: Literaktum in Donostia-San Sebastian. Het lijkt onvoorstelbaar, en dat is het in feite ook. Ik hoop dat het leven niet opnieuw onderbroken zal worden.

Gisteren was een mooie dag, vol gezichten en ontmoetingen – Nederlandse redacteuren, Spaanse redacteuren op doorreis, mensen uit de Italiaanse uitgeverwereld, mijn geweldige Nederlandse vertaalster, allemaal, zo kwam het op mij over, blij om hier te zijn, misschien niet alleen enthousiast om hier te zijn, maar ook de terugkeer van het normale leven – en zelfs een jonge vriend die ik al in geen jaren gezien of gehoord had, dook op uit het verleden, of beter gezegd uit het dorpje vlakbij Den Haag waar hij woonde, om op deze grijze en koude middag samen met mij tussendoor thee te drinken, en zo had ik door een bizar toeval ook dit nog, alsof ik daadwerkelijk honderden rafelige en verloren spullen door mijn vingers liet gaan en de kans had om ze deels terug op te pakken. Toen werd het avond en gebeurde er eindelijk waarop ik al het hele festival gewacht had. Om uiteenlopende redenen (overlappende voordrachten, presentaties die ik moest missen door bijkomende ontmoetingen) had ik mijn Chronicle-collega's nog niet eerder in actie kunnen zien of horen, maar met ons collectieve optreden van gisteren kreeg ik die kans eindelijk wel. Hoewel Pajtim Statovci natuurlijk goeddeels gelijk heeft wanneer hij zegt dat de interessantste gesprekken over schrijven backstage plaatsvinden, wanneer ze toevallig en terloops voortkomen uit een andere discussie om vervolgens een volledig eigen weg in te slaan, werd ik me er ook bewust van hoezeer ik hier behoefte aan had. De mensen die ik de laatste dagen ontmoet had, met wie ik veel gesproken heb of slechts beleefdheden heb uitgewisseld, de mensen met wie ik broodjes at en discussieerde over het beleg tussen die broodjes of, per toeval, over immigratiepolitiek of dat je beslist geen slachtofferrol moet aannemen tijdens het schrijven, om daarna weer terug te keren naar koetjes en kalfjes en dressings en hoe je dit of dat zegt in de verschillende talen, enzovoorts, enzovoorts, deze mensen die ik nu vaag kende gingen ernaartoe – vertalers inbegrepen – en kwamen plotseling in een ander licht te staan. Niet dat het dagelijkse niet aangenaam was of de nodige inhoud kende. Maar wat nu plaatsvond was ongelooflijk veel krachtiger.

Plotseling spraken de mensen over dat wat ze hadden geschreven en eindelijk kon ik een spoor van hun levens opvangen en daarna, op het podium, omgeven door het duister, terwijl achter hen hun woorden in het Engels voorbijgleden, lazen zij in hun eigen taal, in hun eigen timbre, op het ritme van hun woordkeuze, en het was tover.

Plotseling kwam er uit die lichamen waarbij ik alleen maar in de buurt was geweest iets ontzettend sterks, korte lichtstralen op immense wonden, op existentiële of geestelijke weidsheden, op hun humor en eigenaardigheden en geheimen en genegenheden en pijn, en die tover was het schrijven. Na een voordracht van één van de anderen moest ik even naar buiten om op adem te komen en een glas water te drinken, omdat dat dertig, veertig tal zinnen me omvergeworpen had. Ik ben meteen weer naar binnen gegaan om de rest niet te missen. Eindelijk zag ik hen echt. Het was waar ik vanaf het begin naar verlangde. En ook de vertalers zeiden spitsvondige en interessante dingen, die hen onthulden, iets van henzelf lieten zien (dit had een extra lading voor mij, omdat ik zelf ook vertaalster ben). En toen ik ging spreken over *Verzonken stad* en ik daarna het door mij gekozen stuk voorlas in het Italiaans, tevergeefs proberend de toeschouwers tegenover mij te ontwaren in de duisternis, hoorde ik dat hetzelfde gebeurde. Ik sprak mijn woorden uit als een bekende waterval, en het was mijn schrijven, en ik was het. Gisteravond had iets wonderbaarlijks: een soort openbaring, en het was ons schrijven, en het was een waarheid.

THE
CHRONICLES